

MET HET
OOG OP DE
MARKT

ONTSTAAN, EVOLUTIE EN STOPZETTING VAN DE MELKQUOTA 1984-2015

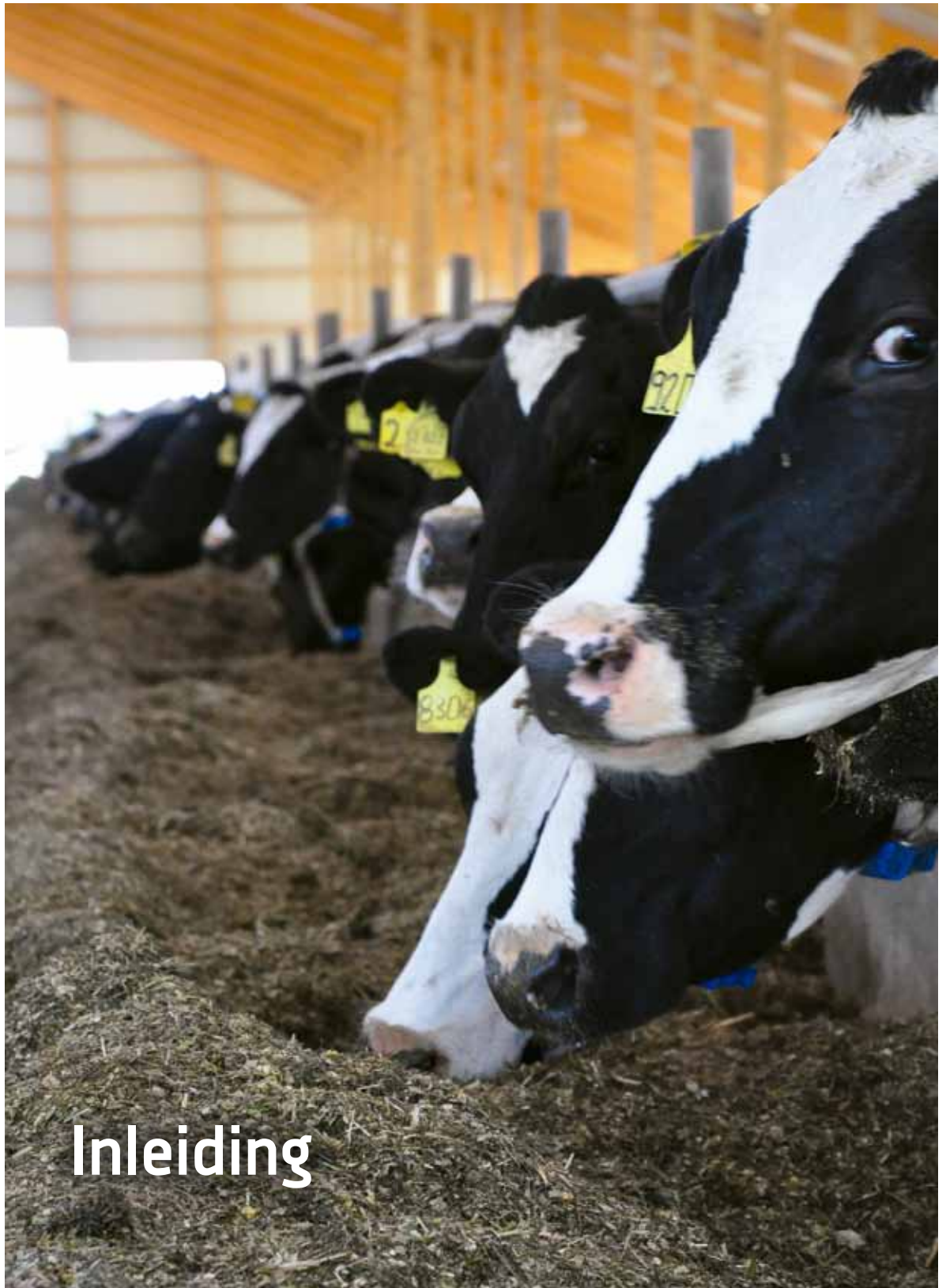

MET HET
OOG OP DE
MARKT

ONTSTAAN, EVOLUTIE EN STOPZETTING VAN DE MELKQUOTA 1984-2015

BERT WOESTENBORGH'S

Inleiding	6
1. De schone schijn van gereguleerde vrijheid 1958-1984	10
De aard van het beest	11
Marktregulering als facilitator	13
Een probleem van Europa	17
2. Het doel vraagt de middelen 1984-2003	21
Invoering van de melkquota	22
Verscherping	26
Mobiliteit	28
3. Gestuurd door de vraag 2003-2015	33
Hertekening van het landbouwbeleid	34
Een zachte landing?	37
Toekomst	41
Bij wijze van besluit	44
Bibliografie	47
Bijlagen	50
Colofon	62

Inleiding

Vanaf 1 april 2015 behoren de melkquota in de Europese Unie definitief tot het verleden. Een datum waar de zuivelsector met veel verwachting naar uitkijkt. Vele melkveehouders zien nu kans te investeren in hun bedrijf zonder rekening te moeten houden met een productiebeperking. De zuivelfabrieken bieden hier bovendien een antwoord op door hun verwerkingscapaciteit eveneens op te drijven. Maar niet iedereen is overtuigd van het groeiscenario dat schijnbaar uitgeschreven klaarligt. Velen stellen zich de vraag in hoeverre de Vlaamse melkveehouderij hierin kan en moet meegaan. In het dichtbevolkte Vlaanderen zijn schaalvergroting en bedrijfsuitbreiding niet altijd vanzelfsprekend.

Kortom, de toekomst na de melkquota staat garant voor verschillende visies. In feite wordt hiermee de lijn doorgetrokken van de voorbije drie decennia. Sinds de invoering in 1984 zijn de melkquota immers voortdurend onderwerp van discussie geweest. De vele aanpassingen, de groeiende complexiteit en de wisselende mogelijkheden inzake quotummobiliteit werkten dit zeker nog in de hand. Gezien de grote persoonlijke belangen van de melkveehouders kwam daar vaak ook de nodige emotionaliteit aan te pas.

Het is dan ook zinvol om bij dit kantelmoment terug te blikken op de ontstaansgeschiedenis, de invoering en de evolutie van de melkquota doorheen de jaren. Daarbij kon dankbaar gebruik worden gemaakt van de vele literatuur die hierover beschikbaar is. Het betreft niet zozeer uitgegeven publicaties als wel vele rapporten, verslagen en studies die in een beperkte oplage werden verspreid of via het internet ter beschikking worden gesteld. Voor een historicus zijn ze dankbaar materiaal omdat dergelijke bronnen enorm veel feitelijke kennis aanreiken. In die mate zelfs dat het binnen dit woud aan gegevens niet altijd eenvoudig was om de focus te behouden.

Centraal staat de geschiedenis van de melkquota in België/Vlaanderen. Een uitgebreide vergelijking met de situatie in de diverse Europese lidstaten is natuurlijk een boeiend uitgangspunt, maar lag buiten de mogelijkheden van deze publicatie. De Europese dimensie komt wel aan bod wanneer het algemene beslissingskader waarbinnen de quota hebben vormgekregen, wordt geschetst. Vanuit die optiek vangt het verhaal trouwens aan halverwege de jaren 1960 wanneer de Gemeenschappelijke Marktordening voor zuivel in de toenmalige Europese Economische Gemeenschap werd opgestart. In eerste instantie wordt gefocust op de impact van de melkquota op de veehouderij, met regelmatig een blik naar de zuivelverwerkende sector. In die zin mag deze publicatie worden opgevat als een eerste historisch overzicht, zonder dat van een voldragen studie kan worden gesproken. Literatuurverwijzingen werden niet opgenomen in de tekst zelf. Daarvoor wordt verwezen naar de bibliografische lijst die toch als meer dan richtinggevend mag worden beschouwd. In de bijlagen zijn een aantal cijferreeksen zoals de melkveestapel, de diverse prijzen of het aantal melkveehouders weergegeven. Voor de samenstelling ervan was de

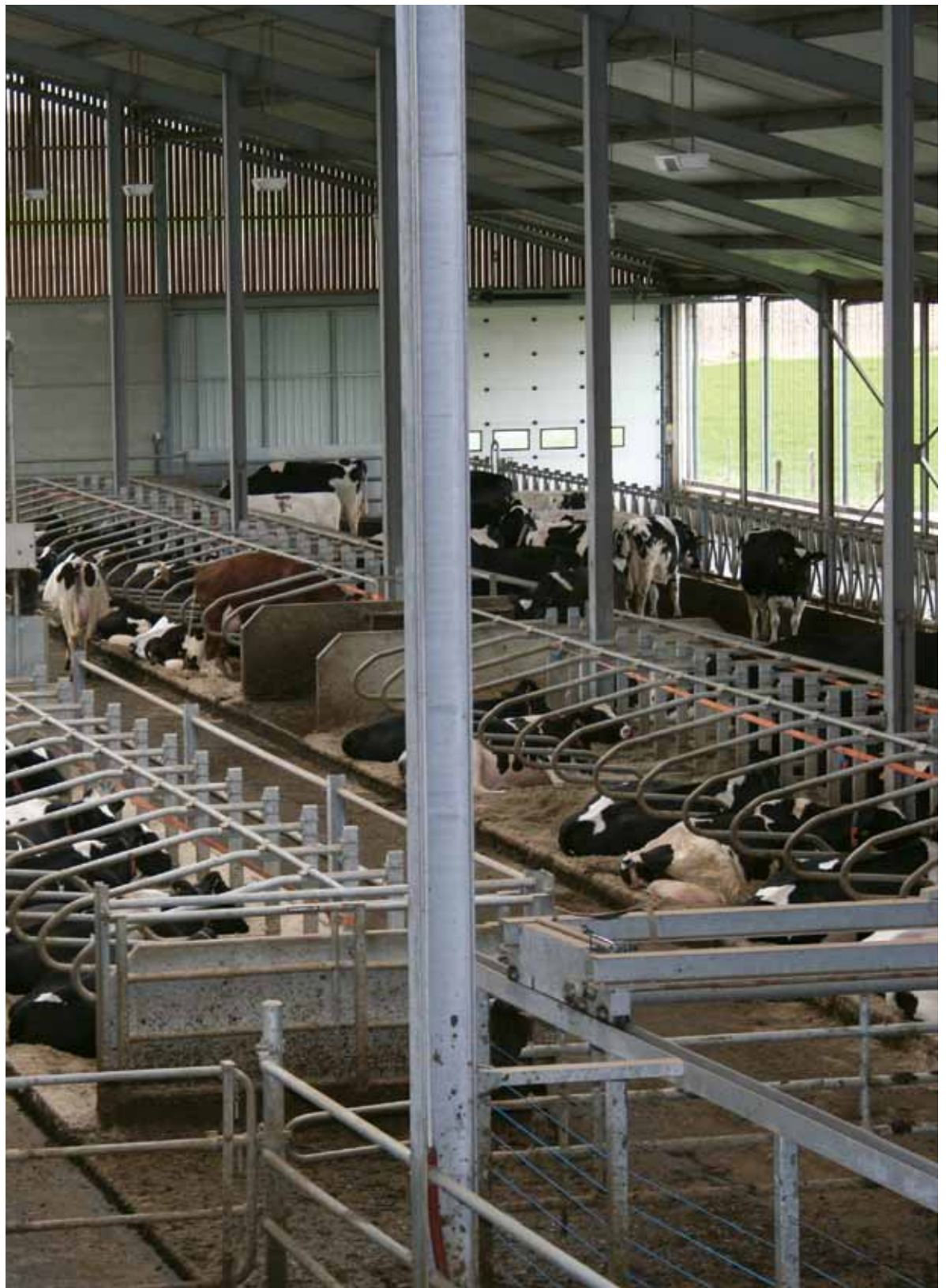

expertise van het Agentschap Landbouw en Visserij en van de collega's van het ILVO onontbeerlijk. Het verhaal van de melkquota wordt hiermee zeker onderbouwd. Bovendien komt zo ook de evolutie die de melkveesector de voorbije decennia heeft ondergaan goed tot uiting.

Dat is ook het geval geweest door de inbreng van een aantal rechtstreekse betrokkenen uit de sector. In boeiende, leerrijke en telkens ook aangename gesprekken werd hun visie getoetst aan de realiteit van de zuivelsector in het algemeen en die van de melkquota in het bijzonder. Het liet toe om temidden van de opeenvolgende regelingen ook de persoonlijke beleving aan bod te laten komen. Door het gebruik van een aantal tijdsdocumenten, citaten en extra tekstfragmenten is bovendien getracht om een beeld van de tijdsgeest weer te geven. Het moet toelaten om een technische en gespecialiseerde materie zoals de melkquota op een andere manier te bekijken.

Deze publicatie is het resultaat van een samenwerking tussen het Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (ILVO) en het Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG). Het einde van drie decennia melkquotaregulering was een te dankbaar gegeven om hierrond geen initiatief te nemen. Behalve de publicatie waarin het verleden van de quota aan bod komt, zal tijdens een studiedag op 27 maart 2015 in de gebouwen van het ILVO ook een blik op de toekomstige marktsituatie worden gericht.

In elk geval is het een boeiende kennismaking geworden, langs nieuw ontdekte paden van historisch onderzoek. De gepassioneerde betrokkenheid van velen uit de sector heeft het verhaal van de melkquota het nodige karakter verleend, veel meer dan de referentiehoeveelheid van één liter melk doet vermoeden.

1. De schone schijn van gereguleerde vrijheid

1958-1984

Tot in de jaren 1950 was melk op het klassieke gemengde akkerbouwbedrijf in Vlaanderen en West-Europa een vanzelfsprekendheid. 'Elke' boer had wel één of meerdere koeien op stal, voor de melk, maar zeker ook voor de mest en vaak zelfs nog voor de nodige trekkracht. En hoewel melk natuurlijk als voedselrijke drank op zich werd geconsumeerd, was het ook een basisproduct waarmee duurdere afgeleide producten zoals boter en – voor België in mindere mate – kaas werden vervaardigd. Melk was dus een kostbaar gegeven waarvan er door de grote vraag en de beperkte productie als het ware niet genoeg kon worden geleverd.

Vanaf het einde van de jaren 1960 kantelde deze relatieve schaarste in de landen van de toenmalige Europese Economische Gemeenschap (EEG) razendsnel om naar een overschotsituatie met een schijnbaar oncontroleerbare productie. De verklaring voor deze groeispurt is niet eenduidig, maar integendeel het gevolg van diverse op elkaar ingrijpende factoren. Zij vormen mee de voedingsbodem voor de uiteindelijke introductie van de melkquota in 1984.

De aard van het beest

De oorzaken voor de beruchte boter- en melkpoederbergen liggen ten dele besloten in de landbouw en de melkveehouderij zelf. Elk landbouwbedrijf verkrijgt zijn bestaansrecht door de levering van basisproducten dan wel producten met een meerwaarde die voor eigen gebruik worden ingezet of worden verhandeld aan externen. Van oudsher is heel de bedrijfs-cultuur er op gericht, zeker bij gunstige marktomstandigheden, om een zo hoog mogelijke productie te verkrijgen. Het ligt als het ware in het DNA van de gemiddelde boer vervat om een overvloedige oogst na te streven. Vanuit het perspectief om de bevolking te voeden of te voorzien van de nodige grondstoffen was deze attitude tot diep in de 20^e eeuw ook essentieel. Behalve seizoensgebonden of cyclische beperkingen stond er als het ware geen rem op de groei. Natuurlijk werd de boer doorheen de jaren geconfronteerd met marktoverschotten, weerkerende internationale marktbeperkingen en slechte prijzen, maar in essentie veranderde dat weinig aan de basisinstek van de individuele maximaal nagestreefde productie. In de loop van de 20^e eeuw werd volume wel steeds meer gekoppeld aan kwaliteit op het vlak van voedselveiligheid en –betrouwbaarheid. Dat betekende niet dat elk bedrijf een maximaal rendement haalde. Zelfs tot op vandaag blijft bedrijfsoptimalisatie een streefdoel dat voor velen niet zomaar haalbaar blijkt. Tegelijk wordt zowel vroeger als nu nog steeds het verschil gemaakt door de betrokkenheid, de stielkennis tot zelfs de passie die de boer in zijn werk en bedrijf steekt.

Voederen melkvee, jaren 1950. Rond 1960 was de Belgische melkveehouderij overwegend kleinschalig en weinig gemechaniseerd.

Vanuit een lange-termijnperspectief dat teruggaat tot einde 19^e eeuw is de melkveehouderij alleen maar in termen van groei uit te drukken, zowel in België als in andere West-Europese landen. Ons land kan zelfs als een voorbeeldige leerling van de klas worden aanzien. De gemiddelde melkgift per koe per jaar evolueerde bijvoorbeeld van 2700 liter in 1910 met een gemiddeld vetgehalte van 32 gram per liter naar zowat 3700 liter in 1960 met een gemiddeld vetgehalte van 34 gram per liter. Door selectie, veeziektenbestrijding, doelmatiger voeding en het aanwenden van aangekocht krachtvoeder was op nauwelijks een halve eeuw tijd de productie per koe dus met bijna 40 % toegenomen. Het aantal melkkoeien ondervond, mee als gevolg van de Eerste Wereldoorlog, in de eerste helft van de 20^e eeuw weliswaar een daling, maar bereikte in 1969 dan weer een historisch maximum van meer dan 1,07 miljoen melkveeunderen. Omdat tegelijkertijd

het aantal boeren in zijn geheel afnam, kende het gemiddeld aantal melkveekoeien per bedrijf een stijging. Rond 1950 mag het gemiddelde aantal melkkoeien nog op 4-5 worden geschat, twintig jaar later was dat aantal verdubbeld tot 9-10 koeien. Nu was België traditioneel wel een landbouwregio met zeer kleinschalige melkwinning. Eén of enkele melkkoeien en je was als boer tot in de jaren 1950 meer regel dan uitzondering. Er was dan ook weinig sprake van gespecialiseerde melkveebedrijven. In 1959 had nog meer dan 70% van de boeren in België melkkoeien op stal staan. Het verklaart mee waarom de mechanische melkwinning pas in de jaren 1960 een doorbraak kende. In het familiale gemengde bedrijf vormde het handmatig melken van enkele koeien weliswaar een zware arbeidsbelasting, maar wel één die nog inpasbaar was in dat gezinspatroon. Zodra evenwel de schaalgrootte toenam, was het inzetten van de melkmachine evident en zelfs onvermijdelijk.

Terzelfdertijd tekende zich ook een schaalvergroting en concentratie af in de zuivelverwerkende sector. België had een traditie van zuivelverwerking en thuisverkoop van melk op de boerderij. Dat uitte zich door de productie van vooral hoeveboter met kleinschalige apparatuur zoals de ontromer of de boterkneedmachine. Wanneer de boer(in) de melk niet zelf verwerkte, werd ze naar de nabije

Melkkoeltank, 1970. De introductie van de melkkoeltank, gekoppeld aan de rijdende melkontvangst, was een eerste stap naar een professionelere structuur in de zuivelsector.

dorpsmelkerij gebracht. Vanaf de jaren 1950 verdwenen deze kleine bedrijfjes voorgoed om plaats te maken voor stilaan geïndustrialiseerde bedrijven die actief hun producten in de markt zetten. Op een tijdspanne van nauwelijks twintig jaar halveerde op die manier het aantal melkerijen naar 107 in 1970. De introductie van de melkkoeltanks op de boerderijen, gekoppeld aan de 'rijdende melkontvangst' – het ophalen van de melk in bulk met vrachtwagens – betekende het definitieve einde van de kleinschalige melkveebedrijven.

Markregulering als facilitator

De hogere melkproductie was dus geen plots opkomend fenomeen, maar al decennialang intrinsiek in de sector aanwezig. Tegelijk biedt dat lange-termijnperspectief onvoldoende verklaringsgrond waarom Europa in de jaren 1970 zo snel evolueerde naar een situatie van welhaast oncontroleerbare boter- en melkpoederoverschotten.

Daarvoor moet worden verwezen naar het markt- en prijsbeleid voor zuivel dat in het kader van de uitbouw van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) vanaf het midden van de jaren 1960 werd uitgetekend. Binnen de contouren van dat GLB werd immers volop de kaart van de productieverhoging getrokken. De voedselschaarste tijdens de Tweede Wereldoorlog en de daaropvolgende jaren van rantsoenering lag immers nog vers in het geheugen. Tijdens de Europese onderhandelingsrondes bij de opstart van het GLB begin jaren 1960 overheerste dan ook de overtuiging dat de landbouwproductie niet alleen moest worden veiliggesteld, maar tegelijk ook moest worden opgedreven. Net zoals voor graan of suiker werd voor de zuivelsector geopteerd voor een zogeheten gemeenschappelijke marktordening (GMO). De uitgangspunten hierbij waren één gemeenschappelijke markt zonder binnengrenzen, een gezamenlijke politiek van de lidstaten ten overstaan van externe handelspartners en een gemeenschappelijke financiering via het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw (EOGFL).

De gemeenschappelijke zuivelmarkt en de melkprijs

Wij kunnen ons niet van de indruk ontdoen dat de Komissie van de E.E.G. haar vroegere zelfverzekerdheid heeft verloren en dat ze ingevolge de moeilijkheden om een gemeenschappelijke zuivelmarkt tot stand te brengen totaal overstuur is geraakt. Ze doet het ene voorstel na het ander, maar gelukt er voorlopig niet in de E.E.G.-Ministerraad te overtuigen. [...] Het zal wel niemand ontgaan dat het om een uiterst belangrijke aangelegenheid gaat waarbij het inkomen van onze melkproducenten rechtstreeks mede gemoeid is. Het is dan ook niet zonder reden dat de organisatie de ontwikkeling van de besprekingen over zuivel in

Euromarktverband van zeer nabij opvolgt en zich volledig inzet voor het bekomen van een billijke en aanvaardbare oplossing, waarbij de belangen van onze melkproducenten gevrijwaard blijven.

Onder druk van het algemeen verzet van de Europese melkproducenten hebben zowel de Kommissie als de Raad van Ministers uiteindelijk beslist de gemeenschappelijke melkprijs te behouden op 4,875 gr. per kg. met 3,7% botervet, hetzij 4,55 fr. per liter met 33 gram botervet.

Uit: De Boer, 6 april 1968.

Op 1 november 1964 werd de overgangsfase naar de gemeenschappelijke zuivelmarkt ingezet. Het moest de nationale regeringen toelaten om de nationale interventiemechanismen die niet verenigbaar waren met de gemeenschappelijke markt af te schaffen. Specifiek voor België moest bijvoorbeeld het bestaande systeem van minimum- en seizoensgebonden melkprijzen worden opgeheven. Oorspronkelijk gepland voor einde 1970 ging die GMO vervroegd in werking in juli 1968. De marktordening hield in dat een richtprijsregeling, een interventiepolitiek en een stelsel

van importheffingen en exportsubsidies op het handelsverkeer met derde landen werden ingevoerd. Doel was onder meer om door een stabiele melkprijs de melkveeboeren toe te laten een aanvaardbaar inkomen te verwerven en tegelijk de consument het eindproduct tegen redelijke prijzen aan te laten kopen. Om dat te verwezenlijken engageerde de EEG zich om onbepaald eventuele productoverschotten op te kopen om ze dan op een ander moment terug op de markt te brengen. In feite werd hier de blauwdruk uitgetekend van een beleid dat tot in de 21^e eeuw zijn stempel op de zuivelsector zou drukken.

Uithangbord in de marktordering voor zuivel was de richtprijs. Jaarlijks werd in de beginmaanden van het jaar gestart met onderhandelingen tussen de diverse lidstaten van de EEG over de richtprijs van melk. De vraag was niet zozeer of hij ging stijgen, maar wel in welke mate hij dat zou doen. De richtprijs moest in elk geval vastliggen tegen de start van het melkjaar op 1 april en was dan geldig tot en met 31 maart van het jaar daarop. De andere prijsniveaus voor zuivel waren alle afgeleid van of stonden in verband hiermee. Omdat tijdens die besprekingen ook de andere marktordeningen zoals graan of suiker in het onderhandelingspakket werden opgenomen, werd er jaarlijks – overigens in toenemende mate naarmate de overschotten groeiden – hard gedebatteerd. Naargelang de bedrijfs- of kostenstructuur van elk land waren de belangen immers verre van gelijklopend. Daarnaast speelden ook nog andere aspecten, zoals de traditionele Europese terughoudendheid van het Verenigd Koninkrijk, een sturende rol. België nam in deze materie doorgaans een matigende houding aan, vooral met het oog op een praktische haalbaarheid van de Europese maatregelen in eigen land. Uiteindelijk werd jaarlijks toch een compromis bereikt.

Richtprijs: Is geldig voor melk. Zolang de melkproducent werkzaam is binnen de gemeenschappelijke marktordering voor zuivel opereert hij niet op de wereldmarkt. De theoretische marktprijs voor melk in de EEG/EG/EU wordt daarom jaarlijks vastgelegd. De richtprijs heeft bestaan van 1968 tot en met 2003.

Interventieprijs: Is geldig voor boter en magere melkpoeder. Is het prijsniveau waarmee Europa voorraden hiervan opkoopt. Tot 1987 gebeurt dat onbepaald, sindsdien is de hoeveelheid gelimiteerd.

Exportrestitutie: Is een Europese subsidie die wordt toegekend bij de uitvoer van zuivelproducten indien de wereldmarktprijs lager ligt dan het prijsniveau in de EEG/EG/EU.

Invoerheffing: Belasting die wordt geheven op zuivelproducten die worden ingevoerd in de EEG/EG/EU indien de wereldmarktprijs lager is dan de drempelprijs.

Drempelprijs: Is lager dan de richtprijs en staat er in relatie mee. Is het prijsniveau waarmee de invoerheffing wordt vastgelegd.

Melkprijs: Prijs die de boer voor zijn melk krijgt van de zuivelfabriek. Staat sinds 1968 in relatie tot de richtprijs, sinds 2003 tot de wereldmarktprijs. Wordt variabel bepaald aan de hand van tal van parameters zoals kwaliteit, volume, vetgehalte.

Voor de sector was de richtprijs natuurlijk belangrijk. Hij bepaalde mee de marge waarmee boer en zuivelfabriek konden produceren. Afgezien van calamiteiten op het bedrijf zoals ziekte of brand, had men door de stabiele en stijgende prijzen grote duidelijkheid voor een termijn van jaren. Maar misschien nog belangrijker was dat boer noch zuivelfabriek zich zorgen moesten maken over de afzet van de melk. De EEG had er zich immers toe verbonden om via nationale interventiebureaus de tot boter en magere melkpoeder verwerkte productie onbeperkt op te kopen tegen een interventieprijs die doorgaans de richtprijs tot op enkele procenten benaderde. Een stabiele prijszetting, gekoppeld aan een verzekerde afzet, is natuurlijk een gedroomd investeringsklimaat voor een boer die met zijn bedrijf naar een hoger inkomen streeft.

“ Die eerste jaren, dat waren plezante jaren, alles mocht. Wij zijn glorierijk kunnen starten en wij hebben de zestiger en zeventiger jaren hele goede jaren gehad. Héle goede! Wij hebben die groei gekend hé. Wij zijn klein begonnen en de melkprijs was toen 2,35 frank, een paar jaar nadien was het 5 frank, later 7,50 frank en bij het begin van de jaren 1980 17 frank. (...) De prijzen zijn nu gedaald en de kosten zijn gestegen. Maar de eenheden zijn groter. Wij hadden op het einde 50 koeien en nu moet je er al 100 hebben hé!”

Uit: Martens, Boerentrots en ondernemersgeest, Leuven, 2010, p. 10.

Op een termijn van 10 jaar – tussen 1973 en 1983 – nam de totale melkproductie in de EEG-9 toe met maar liefst meer dan 20%, met nog eens een duidelijke versnelling vanaf 1981. Tegelijk steeg de gemiddelde melkgift per koe met bijna 25%. Daarbij was de evolutie per land verre van gelijklopend. Koplopers zoals Nederland, Ierland en in mindere mate Denemarken en het Verenigd Koninkrijk presteerden duidelijk boven het gemiddelde en stonden dus in voor een groter procentueel aandeel van de groei. Het zijn ook niet toevallig die landen waar de melkveehouderij op een dynamische manier de voordelige marktsituatie aangreep om te investeren en te rationaliseren. België evolueerde hier niet gelijkmatig in mee. Zowel de jaarlijkse totale melkproductie als de melkgift per koe stagneerden tussen 1960 en 1980. Hoewel grote rendementstijgingen al langer gekend waren indien volop werd overgeschakeld op Holsteinmelkvee bleef de Belgische fokkerij inzetten op de traditionele, vaak nog dubbeldoelrassen met een veel lagere melkproductie. Het gebrek aan dynamiek vanuit de fokstructuren noopte de boeren om zelf het heft in handen te nemen. Maar zelfs in het begin van de jaren 1980 was een melkveehouder met Holsteinkoeien in België nog steeds een voorloper. De bijdrage van België tot de groei van de Europese melkproductie mag dan misschien beperkt gebleven zijn, aan het begin van de jaren 1980 was het duidelijk dat Europa tegen onoverzichtelijke boter- en melkpoederbergen aankeek.

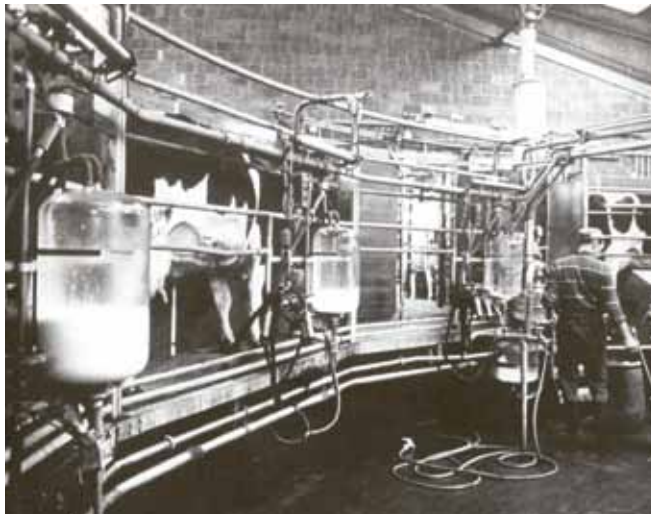

Een probleem van Europa

Een sector die al decennialang groeicijfers kon voorleggen en een markt- en prijsbeleid dat die productie versneld de hoogte indreef, hoefde evenwel nog niet per definitie een probleem te vormen. Voorwaarde was dan wel dat ook de afzet hetzelfde groeipatroon volgde. En precies daar knelde de schoen langs alle kanten.

In eerste instantie probeerde men vanuit Europa om langs de productiezijde enige beperkingen op te leggen. Pijnpunt bleef bijvoorbeeld de kleinschaligheid van de bedrijven in de sector, niet alleen in België, maar in bijna alle landen van de EEG-9. Diverse saneringsprogramma's werden daarom in de jaren 1970 gelanceerd. Vanuit het oogpunt om de melkproductie te verminderen, maar ook vanuit de filosofie van het roemruchte Mansholtplan dat alleen bedrijven op voldoende grote schaal kansen boden op een aanvaardbaar inkomen voor de boer. Al in het melkjaar 1969-1970 werden slachtpremies ingevoerd voor boeren met minder dan 5 melkrunderen. Reconvertiepremies moesten dan weer bedrijven met 11 of meer melkkoeien aanzetten om gedurende tenminste 4 jaar geen melk meer te produceren. Over het algemeen had de maatregel in België wel enig succes, vooral dan in Wallonië waar vele bedrijven definitief overschakelden naar de extensieve rundvleesproductie. Gelijkaardige programma's werden in 1977, en nadien nog jaarlijks herhaald tot en met 1980, opnieuw uitgevaardigd. In België werd in die periode iets meer dan 3% van de totale melkveestapel uit productie gehaald. In de andere landen van de EEG-9 en dan vooral Duitsland, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk was de belangstelling groter. Maar een sturend effect op de productie bleef achterwege. In

tegenstelling tot in België waar het aantal melkkoeien daalde, nam de totale melkveestapel in de EEG zelfs nog lichtjes toe terwijl ook de melkproductie jaarlijks steeg. De maatregelen waren wel succesvol om de kleinste melkveehouders uit de sector te halen. In alle landen van de EEG steeg het gemiddeld aantal koeien per bedrijf. In België bijvoorbeeld verdubbelde het gemiddeld aantal tot ongeveer 20 melkkoeien in 1980.

Melkinstallatie, rond 1980. Specifieke melkinstallaties verhoogden het ergonomisch comfort en de melkcapaciteit per uur.

Een andere, niet onbelangrijke, maar te weinig effectieve maatregel om de productiegroei in te perken was de zogenoemde medeverantwoordelijkheidsheffing. Deze werd vanaf september 1977 opgelegd aan de producent op de melk die hij leverde aan de zuivelfabriek. Het bedrag varieerde in de loop der jaren tussen 0,05 en 0,25 % van de richtprijs voor melk. Het plan was om met het geïnde geld de opslag of exportsubsidies van de overschotten te betalen. Tegelijk was het geld ook bestemd voor afzetbevordering in de Europese lidstaten, maar de doelstellingen waren eerder vaag geformuleerd. In elk geval was de medeverantwoordelijkheidsheffing onvoldoende om de melkproductie af te remmen. Vanwege producenten en boerenorganisaties was er ook voortdurend protest tegen deze heffing die immers een vermindering van het inkomen van de melkveehouder inhield.

“ Het verbruik van boter is teruggelopen om diëtistische (vetarmere voeding en het cholesterolcomplex) en om economische motieven (prijsverhouding boter/margarine).

Uit: Martens, De melkveehouderij en haar economische problemen, 1977, p. 7.

Ondertussen was het overduidelijk dat Europa niet alleen een overproductieprobleem had, maar misschien nog wel meer op een afzetcatastrofe afstevende. In de eerste plaats was er de consumptie op de interne markt die de productie niet langer volgde. De bevolkingsstijging was onvoldoende om die op te vangen. Daarnaast steeg de consumptie van melk en kaas wel licht, maar tegelijk hield die de dalende consumptie van boter in evenwicht. De veel goedkopere en middels intensieve reclamecampagnes als veel gezonder afgeschilderde plantaardige margarine bleek een niet te kloppen concurrent. De Europese voorraden werden zoveel mogelijk aan derden verkocht, maar door de prijsondersteuning was de Europese prijs veel hoger dan deze van de wereldmarkt. Het systeem van exportrestituties – het verlenen van subsidies om Europese boter op de wereldmarkt te verkopen – kostte Europa dan ook handenvol geld. Doorheen de jaren werden bovendien allerhande acties ondernomen die tot op vandaag de nodige weerklank hebben. De verkoop van 200.000 ton boter in 1973 aan de voormalige Sovjet-Unie was meteen goed om de toenmalige voorraad grotendeels weg te werken. Maar dumpingprijzen in volle periode van Koude Oorlog waren vanuit politiek oogpunt niet zo eenvoudig voor herhaling vatbaar. Met geld van de medeverantwoordelijkheidsheffing werden vanaf 1977 een aantal promotie- en financieringscampagnes gelanceerd. Zo konden particulieren jaarlijks tegen de eindejaarsperiode boter met grote korting aankopen. ‘Kerstboter’ behoort hiermee tot het collectieve geheugen van een generatie consumenten. Legio waren ook de acties om kwaliteitsvolle melk via de scholen te slijten. Vele kinderen hebben op die manier in de lagere school dagelijks hun portie melk voorgeschoteld gekregen. Medefinanciering werd verleend om boter te verwerken in bakkersproducten. Steun werd verleend om magere melkpoeder te vermengen in het kalfs- en zelfs varkensvoeder. Maar de kostprijs van dat melkpoeder

was vele malen hoger dan het goedkope plantaardige alternatief in de vorm van soja. Ook de levering van melkpoeder aan derdewereldlanden onder de vorm van noodhulp of goedkope voedselhulp bracht geen soelaas. Het verstoorde immers de lokale markteconomie wat in toenemende mate protest vanwege NGO's teweegbracht.

Interventieaankopen van boter en magere melkpoeder, 1976-1984

	Boter (ton)			Magere melkpoeder (1,000 ton)	
	België	EEG		België	EEG
1976	11.510	256.601	1976	114,2	637,7
1977	8.345	195.860	1977		
1978	22.372	341.543	1978	119,6	466,2
1979	22.900	331.114	1979	11,2	179,2
1980	2.649	146.317	1980	19,2	104,9
1981	-	12.611	1981	9,7	241,9
1982	2.722	150.442	1982	28,8	465,7
1983	21.500	637.300	1983	82,1	871,1
1984	15.100	506.646	1984	39,4	389,7

Tot het einde van de jaren 1970 werd door de Europese Commissie niet fundamenteel getwijfeld aan de uitgangspunten van het GLB en de uitvoering van de marktregulering voor zuivel. De schommelingen in de voorraden leken de believers zelfs te steunen in hun overtuiging dat de overproductie mettertijd wel zou minderen. Zo was er een eerste piek in 1969 die in de loop van 1973 praktisch volledig was weggewerkt door de toetreding van het Verenigd Koninkrijk, Denemarken en Ierland en de befaamde verkoop aan de Sovjet-Unie in datzelfde jaar. De voorraden groeiden vervolgens weer aan om in 1976, onder meer door de droge zomer, te stagneren. De daaropvolgende jaren werden grote inspanningen geleverd of de relatief gunstige wereldmarkt liet Europa toe om de voorraden te verminderen. Maar vanaf 1982 was het hek echt van de dam met productiestijgingen die de voorraden binnen de kortste keren tot ongekende hoogten deden pieken.

Vanaf 1979 circuleerden de eerste plannen om een hervorming door te voeren. Het protest tegen de 'dumpingpolitiek' nam immers zienderogen toe. Politici bleven echter huiverig om stappen ten gronde te zetten. Het was uiteindelijk de kostprijs die de doorslag gaf. In 1980 nam zuivel meer dan 40% van het totale landbouwbudget in. In toenemende mate werd hier tegen door de andere landbouwsectoren geageerd. Tegelijk weerklonk vanuit de Europese

Opslag melkpoeder, rond 1985. Midden jaren 1980 waren de Europese interventievoorraden van magere melkpoeder en boter aangegroeid tot recordhoogte.

Commissie ook steeds vaker een reactie tegen de budgettaire ontsporing. Landen zoals Nederland of het Verenigd Koninkrijk namen hierin het voortouw. Uiteindelijk werd in juli 1983 de beslissing genomen om een plan uit te werken dat de Europese melkproductie aan banden moest leggen en zodoende ook de productieoverschotten wegwerken.

2. Het doel vraagt de middelen

1984-2003

De introductie van de melkquota op 1 april 1984 was het harde Europese antwoord op de overschotsituatie in de EEG voor boter en magere melkpoeder. Op zich was het feit dat er maatregelen werden getroffen geen verrassing. Daarvoor waren er al te lang onderhandelingen met diverse scenario's aan de gang. De zuivelsector zelf was er zich dan ook van bewust dat de situatie ten gronde zou veranderen. Desalniettemin kwam de productiebeperking hard aan. Door de rigourosheid van het systeem zagen vele producenten zich genoodzaakt een creatieve groei-oplossing te zoeken. De quota bleken immers – ondanks de eerste intenties – helemaal geen tijdelijk fenomeen. In de loop der jaren werden bovendien nog vele aanpassingen doorgevoerd die het systeem verfijnden, maar tegelijk ook bijzonder complex maakten.

De invoering van de melkquota

De melkquota zijn tot stand gekomen tijdens een lange Europese overlegronde, gestart in juli 1983, die op een marathonzitting einde maart 1984 zijn beslag kreeg. Het was immers absoluut de bedoeling om bij de start van het nieuwe melkjaar op 1 april de nieuwe regeling ingang te doen vinden. In theorie circuleerden twee opties om de productie te beperken. De eerste was een daling van de richtprijs voor melk met 20 tot 30 %. Maar deze optie werd weinig gedragen, al zeker niet door de boerenorganisaties die hier een rechtstreekse aanslag op het melkveehoudersinkomen zagen. Meer heil werd dan verwacht van een productiebeperking aan de hand van productiequota. Inspiratie werd onder meer gehaald bij het suikerquotum dat al sinds de invoering van de Gemeenschappelijke Marktordening voor suiker in 1968 de productie reguleerde. Een systeem van melkcontingentering bestond al langer in Canada of Zwitserland en sinds het begin van de jaren 1980 ook in Noorwegen, Zweden en Finland.

De quotaregulering ging in op 1 april 1984 en was in eerste instantie vastgelegd voor een termijn van 5 jaar. Het maximum te produceren volume voor de EEG-10 werd bepaald op 103,7 miljoen ton melk, gebaseerd op de productie van het referentiejaar 1981, verhoogd met 1%. België kreeg op die manier een totaalquotum toebedeeld van 3,688 miljoen ton. Elke lidstaat kreeg een zekere vrijheid in de uitvoering van de melkquota. België verkoos bijvoorbeeld om de quotabepaling per individuele boer te organiseren en niet per zuivelverwerkend bedrijf. De meeste lidstaten kozen trouwens voor dit systeem. Over het algemeen was hierover in België weinig discussie: de boerenorganisaties waren vragende partij om het quotum bij de producent te leggen terwijl de zuivelfabrieken niet geneigd waren om het beheer in handen te willen nemen. In België opteerde men om niet 1981, maar wel 1983 als referentieproductiejaar te hanteren,

weliswaar met een vermindering van 5% indien de melkproductie van het melkveebedrijf hoger lag dan 60.000 kg. per jaar of met een vermindering van 3% indien ze lager was dan 60.000 ton melk per jaar. De totale Belgische melkproductie in 1983 lag immers toch ruim 5% hoger dan in het Europees referentiejaar 1981.

Belangrijk was ook dat het nationale quotum was opgesplitst in enerzijds een quotum 'levering aan zuivelfabriek' en anderzijds een quotum 'recht-

Aankondigingsbord hoeveerverkoop zuivel, jaren 1980. Bij de invoering van de melkquota in 1984 had België een relatief hoog quotum 'rechtstreekse verkoop' verkregen.

streekse verkoop', dus verkoop door de producent zelf aan de consument. Een boer kon zowel een quotum voor levering als voor rechtstreekse verkoop bezitten en kon op aanvraag jaarlijks volume van het ene naar het andere quotum overhevelen (dit werd het principe van osmose genoemd). In eerste instantie was tijdens de Europese onderhandelingen in de tweede helft van 1983 alleen de levering aan de melkerij in de discussies betrokken. Pas tijdens de laatste weken van de besprekingen werd de rechtstreekse hoeveerverkoop meegenomen in het quotaverhaal. Van de totale EEG-melkproductie was 99,4 miljoen ton voorzien voor levering, de resterende 4,3 miljoen ton viel onder het quotum rechtstreekse verkoop. Voor België was dat niet onbelangrijk. Er bestond hier immers een lange traditie van hoeveboter die bovendien kon worden gestaafd met de nodige concrete statistieken. Het liet België toe om behalve een quotum voor levering van 3,183 miljoen ton ook een relatief hoog quotum rechtstreeks verkoop van 505.000 ton te verkrijgen. Na Frankrijk en Italië was dat zelfs het hoogste quotum rechtstreekse verkoop. Het bedrijfsquotum was aanvankelijk bijna niet overdraagbaar tussen boeren, tenzij in geval van vererving of overdracht van het bedrijf. Men wilde vermijden dat zich in Europa een handelsmarkt van quota, zoals bv. in Canada het geval was, ontwikkelde.

Regelgeving is natuurlijk alleen maar afdwingbaar indien de stok achter de deur voldoende zwaar doorweegt. In dit geval was dat de boete – de zogenoemde extra heffing, later meestal superheffing genoemd – die de lidstaat moest betalen indien het nationale productiequotum,

hetzij voor leveringen, hetzij voor rechtstreekse verkoop, werd overschreden. Het bedrag van de heffing moest Europa toelaten de kosten voor de afzet van de te veel geproduceerde melk te dragen. Bij overschrijding moesten alle boeren die te veel hadden geproduceerd een boete van 75% van de richtprijs voor melk per liter betalen. Werd het quotum niet overschreden in zijn totaliteit, dan moesten de boeren die te veel hadden geproduceerd ook geen boete betalen. Hun overschrijding werd immers gecompenseerd door de onderschrijding van anderen (dit principe werd verevening genoemd).

De praktische invoering van het melkquotum heeft in België nog enkele maanden op zich laten wachten. In de eerste plaats moest nu het quotum per producent worden vastgelegd. Dat gebeurde via gegevens van de zuivelfabrieken die immers perfect wisten hoeveel liter elke boer aan hen leverde. Een dossier werd samengesteld, mee opgevolgd door de toenmalige regionale rijkslandbouwkundige. Elke melkproducent kon ook een verhoging van zijn quotum aanvragen. Wie in de voorbije jaren had geïnvesteerd, al dan niet met steun van het Landbouwinvesteringsfonds, wie als jonge boer pas zijn bedrijf had opgestart of wie met veeziekte of andere calamiteiten was geconfronteerd, zag zich immers geconfronteerd met een quotum dat de realiteit niet weerspiegelde. Tegen einde juni 1984 waren maar liefst 18.000 dossiers ter herziening ingediend (op een totaal van goed 47.000 melkveehouders in 1984). Elk dossier werd letterlijk ter hand genomen door de overheidsadministratie om eventueel in aanmerking te komen voor een verhoging.

De toekenning van extra individueel quotum was alleen maar mogelijk omdat men van overheidswege een reserve had opgebouwd van ongeveer 300 miljoen kg. Die was voor iets minder dan de helft afkomstig van de al eerder vermelde inhouding van 3% dan wel 5% van de productie tijdens het referentiejaar 1983. Eén van de argumenten voor de keuze van 1983 was precies de mogelijkheid om een voldoende geachte reserve op te bouwen die tegelijk het quotum voor de boeren zo hoog mogelijk liet. Tegelijk werd de andere helft van de reserve opgebouwd door de zogenoemde uitkoopregeling. De Belgische regering voorzag hiervoor een budget van maar liefst 2,25 miljard Bfr. waarmee boeren werden vergoed die onmiddellijk met melkproductie wilden stoppen. Er waren verschillende voorwaarden waaraan men moest voldoen om in aanmerking te komen, maar globaal mikte men in de eerste plaats op de kleinste melkproducenten. En met succes: einde 1985 waren exact 4.980 aanvragen goedgekeurd, wat neerkwam op een hoeveelheid van ruim 160 miljoen kg. melk. Ongeveer tweederde ervan was afkomstig uit het Vlaamse landsgedeelte. Die quotumvoorraad werd opnieuw gebruikt voor het herverdelen aan boeren die in aanmerking kwamen voor een verhoging.

Luisteren naar : ... de melkquotaregeling in de praktijk

Sinds 1 april jl. geldt in de ganse Europese Gemeenschap de quotaregeling in de sector. De maatregel ging hals over kop van start zodat het in alle lidstaten wel enige tijd geduurd heeft alvorens de nationale uitvoeringsmaatregelen bekend waren. [...] Over deze melkquotaregeling is reeds veel gezegd en geschreven. [...] Na drie maanden gingen we dan de boer op om na te gaan hoe het staat met deze regeling te velde. Hoe wordt op het melkveebedrijf zelf gereageerd op deze vanuit Europa opgedrongen maatregel?

Maldegem ligt in het noorden van de Oostvlaamse zandstreek. We zijn op bezoek op een gemengd bedrijf met 22 zwartbonte melkkoeien, een 50-tal zeugen waarvan de helft van de biggen afgemest wordt. Het bedrijf telt 14 ha weiland, maïs en sinds een tweetal jaar ook enkele hectaren korrelmaïs. In 1983 werd afgerond 109.000 l. aan de melkerij geleverd, het toegekende quotum bedraagt ongeveer 103.500 l.

'In april en mei lagen mijn melkleveringen al 2.000 liter boven deze van 1983! Dat wil dus zeggen dat ik over het gehele jaar gezien al meer dan 7.000 l. achteruit moet. Het heeft mij onmiddellijk doen besluiten drie koeien voortijdig uit de weg te ruimen. [...] Hun dag-

productie op 1 juni bedroeg 18 l., 17 l. en 13 l. Samen dus 48 l/dag, een 100-tal dagen vroeger weg is dus al een inkrimping van 4.800 l.'

Met deze snelle maatregel had onze gesprekspartner duidelijk de bedoeling het quota-probleem op zijn bedrijf voor het grootste gedeelte in de zomermaanden op te vangen om eventueel wat ruimer te zitten in de winter. [...] Aan het toedienen van minder krachtvoeder wordt niet gedacht. 'Voederen volgens de norm,' blijft de leuze. 'De dieren moeten hoog-productief blijven, desnoods nog enkele dieren minder houden'. [...]

'Dat we minder gaan verdienen is een feit, maar als dat voor iedereen gelijk is, til ik daar minder zwaar aan. Ik ben van plan de ruwvoederoppervlakte even intensief te blijven gebruiken. De grond die vrijkomt omdat ik minder koeien moet houden, gaat naar de zeugen voor korrelmaïs. [...] De volgende stap op mijn bedrijf zal dan zijn ook de andere helft van de biggen afmesten. Ik heb nu het voordeel op een gemengd bedrijf dat ik een zeker uitweg heb. Ik heb nochtans altijd gedroomd van 40 melkkoeien... Dat zal nu een droom blijven'. [...]

Uit: De Boer, 6 juli 1984.

Verscherping

Over het algemeen heeft de introductie van de melkquota veel stof doen opwaaien. Hoewel al langer aangekondigd, werden ze toch nog op zeer korte tijd doorgevoerd. Met als gevolg dat boeren, organisaties, zuivelfabrieken en overheidsinstanties hier nauwelijks op waren voorbereid. In eerste instantie werd er door de boeren ook bijzonder emotioneel gereageerd. Vanwege de boeren was er ook weinig begrip voor de langdurige onzekerheid. De toekenning van de quota en de eventuele herziening ervan lieten voor een bedrijf in volle productie vaak te lang op zich wachten. Druk bijgewoonde informatievergaderingen in de eerste jaarhelft van 1984 overal te lande verliepen steevast in een vrij heftige sfeer. Maar hoewel de maatregel als zeer ingrijpend werd ervaren, leidde hij niet tot rechtstreekse protestacties of demonstraties. Nochtans moesten vele boeren keuzes maken die niet altijd even gemakkelijk lagen. De beslissing tot het stopzetten van de melkproductie werd nog ondervangen door de premie die men hiervoor ontving. Velen grepen de kans om hun bedrijf te heroriënteren richting akkerbouw of varkensteelt. Anderen zagen zich genoodzaakt melkvee van de hand te doen omdat ze anders boven het toegekende quotum kwamen. De toevloed van slachtvee in 1984 en 1985 had echter tot gevolg dat de melkveeboeren bijzonder lage prijzen voor het rundsvlees kregen. Ook op het bedrijf zelf noopte de quotuminvoering tot een zekere reorganisatie, in zoverre dat een planmatige aanpak nog meer dan voorheen belangrijk werd. De melkproductie moest nu immers het hele jaar door worden gemonitord zodat men op het einde van het jaar niet voor verrassingen kwam te staan. In de praktijk betekende dat bijvoorbeeld dat de in België traditioneel sterke opsplitsing in winter- en zomer melkproductie steeds minder van belang werd. De productie van melk ligt van nature immers hoger in de zomer dan in de winter. Voortaan was het zaak om het hele jaar door zo consistent mogelijk te produceren. De nationale productie werd natuurlijk ook scherp in de gaten gehouden om te vermijden dat België met een superheffing werd belast. Berichten over een nakende overschrijding werden door de melkveehouderij opgevangen door een abrupte algemene daling van de productie. Omgekeerd mochten al te geruststellende signalen niet leiden tot een ongebreidelde stijging. In die zin was het elk jaar opnieuw zoeken naar een evenwicht.

“ In de toekomst zal men beter moeten produceren in plaats van meer. Vandaar dat het bijhouden van een boekhouding, de melkcontrole, de analyse van op de boerderij geproduceerde voedergewassen, de adviezen van experts in dierlijke genetica en in rundveevoeding meer dan ooit de onmisbare troeven zijn voor een goed beheer van het melkbedrijf.

Uit: Goffinet, Problematiek van de melkproductie tengevolge van de instelling van de quota, 1985, p. 46.

Het doel van de invoering van de melkquota was de beperking van de melkproductie in de EEG en in het verlengde daarvan het wegwerken van de voorraden boter en melkpoeder. Het eerste

streefdoel werd alvast gehaald. Het eerste melkquotumjaar was een globale productie van 103,7 miljoen ton vooropgesteld om dan vervolgens te dalen tot goed 95 miljoen ton in 1987, het sterkst in Nederland en Duitsland. Voor het tweede streefdoel lag echter via de quota alleen geen oplossing in het verschieft. De interventievoorraden waren in 1986 tot ongekende hoogten geëvolueerd. De botervoorraad bereikte einde december 1986 een piek van bijna 1,3 miljoen ton, die van mager melkpoeder schurkte tegen de 800.000 ton aan. Een drastische beslissing drong zich dan ook op. De kosten voor stockage liepen immers alsmear op terwijl de eventuele verkoop financiële inspanningen vroeg die Europa op dat moment niet kon leveren. De gevolgen in de sector zouden bijna nog ingrijpender zijn dan de invoering van de quota zelf.

In de eerste plaats was het duidelijk dat de quota nog steeds te hoog lagen. In de loop van 1987, met uitlopers tot in 1988 en 1989, werden daarom een aantal restrictieve maatregelen doorgevoerd. In de eerste plaats werden de quota nog verstrengd. De nationale melkquota werden in 1987 en 1988 verminderd met meer dan 3%, voor de individuele melkveehouder liepen die beperkingen op tot bijna 9%. In 1990 en in 1991 werd het quotum overigens nog eens verminderd met een totaal van 2,5%. Het totale quotum-effect op de productie in vergelijking met 1983 liep daarmee op tot ruim 12%. Het bedrag van de superheffing werd verder opgetrokken tot 100% van de richtprijs voor melk. Bovendien werd de termijn, aanvankelijk voorzien voor vijf jaar, nog eens verlengd voor eerst drie jaar en vanaf 1 april 1992 nog eens voor zeven jaar. Voor de sector een duidelijk signaal dat de productiebeperking de hoogste prioriteit bleef behouden. Niet onbelangrijk was de invoering van de vetcorrectie. Het quotum werd in 1984 bepaald voor een volume aan melk met een gemiddeld vetreferentiegehalte. In België lag dit vrij laag, zeker in vergelijking met andere landen zoals Nederland die al veel langer op een hoog vetgehalte hadden ingezet. Door een berekeningscoëfficiënt in te stellen werd de melkveehouder verplicht om het vetgehalte mee in rekening te brengen. Bij een hoger vetgehalte dan het gemiddelde betekende dat dat hij minder volume aan melk mocht leveren. Voor de Belgische melkveehouders was dit een systematische rem op de productie omdat met de jaren het vetgehalte ook in België een sterke stijging kende.

Ook de interventieregeling werd fel afgezwakt met zelfs een opschorting van aankoop indien een bepaald volume van boter of melkpoeder was bereikt. In de praktijk betekende dat bijna geen interventieaankoop meer in de daaropvolgende jaren. Voor het melkpoeder volstond dit om via de normale afzetprogramma's de voorraden te doen slinken. Het wegwerken van de boteroverschotten daarentegen vergde een zware eenmalige investering van meer dan 3 miljard Ecu, die evenwel buiten de normale zuivelbegroting van de EEG werd gehouden. De maatregelen waren alleszins succesvol: einde 1988 waren de voorraden boter geslonken tot goed 100.000 ton, terwijl er van melkpoeder nauwelijks nog voorraad was. De daaropvolgende jaren zou de voorraad weliswaar opnieuw licht toenemen, maar nooit meer oncontroleerbare hoogtes bereiken.

De verstrenging van de melkquota had natuurlijk rechtstreeks invloed op de melkproductie bij de boeren, maar had onrechtstreeks ook heel veel impact op de bedrijfsvoering in de zuivelverwerkende sector. De verminderde productie betekende natuurlijk minder aanvoer van melk. Hierdoor verhoogde de toch al scherpe onderlinge concurrentie tussen de zuivelfabrieken in hun zoektocht naar melk. De schaarste dreef de melkprijzen de hoogte in wat in de eerste plaats de boeren ten gunste kwam. De melkerijen zaten over het algemeen met een onderbenutting van hun capaciteit. Niet zozeer voor consumptiemelk of kaas, maar wel voor de verwerking van melk tot boter en magere melkpoeder. Door de veranderde interventiepolitiek had dit grote gevolgen voor de Belgische zuivelverwerkende sector die traditioneel vooral was toegelegd op deze twee marktsegmenten. Tegelijk kregen de Vlaamse zuivelfabrieken concurrentie van Nederlandse vestigingen die over de grens heen melk kwamen ophalen aan hogere prijzen dan wat men hier kon bieden. Tot 7% van het totale volume aan melk werd op die manier naar Nederland vervoerd, op een moment dat er in de melkerijen in feite al een tekort aan melk was in verhouding tot de productiecapaciteit. Deze situatie bleef niet zonder gevolgen. Tussen februari 1990 en juni 1991 vond er in heel België een herstructurering en consolidering van de zuivelverwerkende sector plaats waarbij zowat driekwart van het aangeleverde volume van melk was betrokken. Op zeer korte tijd was het landschap dan ook grondig hertekend. De herstructurering was enerzijds pijnlijk en zeer abrupt, maar bood tegelijk ook kansen om zich te wapenen met het oog op de nakende Europese eenheidsmarkt vanaf 1993.

Mobiliteit

Halverwege de jaren 1990 was de balans in bepaalde opzichten vrij duidelijk. De melkproductie was inderdaad gelimiteerd. De overschotten waren weggewerkt en bleken nadien zich te handhaven op een aanvaardbaar volume. In dat opzicht was afschaffing van de medeverantwoordelijkheidsheffing in 1993 een logische zaak. De melkprijzen situeerden zich ondertussen bijna onafgebroken op een niveau waarmee de melkveehouder een valabel inkomen kon verwerven. Indirect hadden de quota en de regulering daarenboven gezorgd voor een enorme sanering in het aantal en de schaalgrootte van de melkveebedrijven. Het aantal melkveehouders was gedaald van meer dan 47.000 in 1984 naar 28.400 in 1991, een daling met bijna 40%. België lag hiermee ongeveer op het gemiddelde van de andere lidstaten van de EG. Tegelijk was in België het aantal melkkoeien per bedrijf gestegen van ongeveer 20 in 1980 naar 27 in 1991, iets boven het gemiddelde van de EG-12.

Ondertussen was door de toenemende complexiteit het beheer van en de controle over de melkquota in België wel niet meer zo eenvoudig. Het nodigde zowel boeren als zuivelfabrieken uit tot het zoeken naar creatieve oplossingen in de grijze zone waarmee de productiebeperking kon worden omzeild. De Belgische landbouwadministratie was in eerste instantie onvolgende uitgerust om hier paal en perk aan te stellen. Meer zelfs, door fouten in de berekening

kreeg België in 1989 een boete opgelegd van Europa van ongeveer 300 miljoen Bfr. Meteen het sein voor de Belgische overheid om het over een andere boeg te gooien. Budgetten werden vrijgemaakt voor een grootschalige informatisering van de diensten en vooral ook de uitwerking van een database waarin de gegevens van elke producent konden worden verwerkt. Aanvankelijk gebeurde dit met veel wantrouwen vanuit de sector, maar met toenemend begrip zodra duidelijk werd dat het systeem alleen maar duidelijkheid verschaftte. Een repressief optreden moest er bovendien voor zorgen dat een aantal misgroeide situaties, vooral op het vlak van niet-geregistreerde leasing van quota, uit de wereld werden geholpen. Op aandringen van het Verenigd Koninkrijk werd in 1987 immers het principe van de leasing geïntroduceerd. Voor een maximum van 35.000 liter per jaar kon de ene producent een deel van zijn quotum – dat hij toch niet nodig had – voor de verlengbare termijn van één jaar verhuren aan een andere melkveehouder – die zo een (tijdelijke) groeioplossing verkreeg.

Hiermee was de toon gezet voor een zekere liberalisering van het aanvankelijk zeer strakke melkquotumsysteem. Naast tijdelijke verhuur konden quota vanaf 1987 ook definitief wor-

Melkveestal, jaren 1990. Melkveestallen zijn geëvolueerd tot ruim bemeten, goed verluchte en verlichte ruimtes waar het comfort van de koe centraal staat.

den verhandeld tussen producenten. De overdracht tussen familieleden of de opstart van een bedrijf, de zogenoemde 'eerste installatie' bleef behouden. Maar voortaan konden ook quota tussen derden worden verhandeld. Het liet boeren toe om wat men noemde 'quota in cumul' te verkrijgen, het samenvoegen van quota mits inhoudingen voor de nationale reserve in welbepaalde gevallen. In theorie kon men op die manier zijn bedrijf onbeperkt uitbreiden. Door graduele afhoudingen op het volume was er in de praktijk een bedrijfsplafond ingesteld van 400.000 liter quotum. Dat plafond werd in de daaropvolgende jaren wel snel uitgebreid. Naargelang de regio traden grote verschillen op in het volume van verhandeling. In eerste instantie reageerden vele boeren eerder afwijzend tegenover de verkoop van wat wel eens werd omschreven als 'gebakken lucht'. De vele dynamische melkveehouders uit de Noorderkempen namen hier alleszins het voortouw. Om te vermijden dat quota en dus ook melkveehouderij op zich uit bepaalde regio's zouden verdwijnen, werd vanaf 1988 de 30-kilometerregel ingevoerd. Die hield in dat het beoogde quotum alleen kon worden verhandeld in een omtrek van 30 km. van de gemeente waar de productie-eenheid van de overlater zich bevond. Vooral in het Waalse landsgedeelte was er grote bezorgdheid dat de quota van de kleinschalige Waalse melkveehouderij zouden worden weggezogen richting Vlaanderen. Tegelijk werd aan de verkoop van quota ook een grondgebonden clause verbonden. In principe kon een quotum alleen verkocht worden wanneer meteen ook de grond die werd ingeschakeld voor de melkproductie werd overgedragen. De verhouding was in eerste instantie 15.000 liter per hectare, in 1989 werd die nog opgevoerd tot 20.000 liter per hectare. Hoewel Europa hier veel waarde aan hechtte, werd er in België bijzonder weinig effectief grond betrokken in een overdracht van quotum. De verkoopsovereenkomst die in het dossier werd ingesloten, werd in de praktijk bijna altijd tenietgedaan door een nieuwe overeenkomst die dan niet werd meegedeeld. Voor de Belgische melkveehouder was de binding met zijn verworven grondareaal te persoonlijk om die mee te betrekken in een papieren deal.

Het inperken van de totale productie, gekoppeld aan quota die onder voorwaarden verhandelbaar waren, gaf de melkveehouderij in zekere zin wel een nieuwe dynamiek. Door

Paula: Wij hebben ons quotum verkocht en daar hebben wij veel geld van gemaakt. En dan hebben wij nog een beetje voortgeboerd.

Roger: Wij hebben er natuurlijk van geprofiteerd, maar voor de jonge boeren is dat zeer slecht geweest hé.

Paula: Ja, dat melkquotum dat ze moesten kopen...

Roger: Dat is goed geweest voor hen die gestopt zijn.

Paula: Ja, daarvan hebben wij wel geluk gehad.

Roger: Er zijn er veel een beetje voor tijd gestopt...

Uit: Martens, Boerentrots en ondernemersgeest, 2010, p. 40.

de hoge marktprijzen voor melk rond 1990 konden vele melkveeboeren in quota investeren. Wel was er een regionaal verschil: in de Noorderkempen durfden de prijzen bijvoorbeeld het dubbele halen tegenover regio's waar de melkveehouderij minder aanwezig was. Maar over het algemeen liepen de prijzen sterk op, in zoverre dat bijna alleen de meest kapitaalkrachtige boeren nog quota konden bijkopen. Dat liet zich ook gevoelen in het aantal transacties in Vlaanderen dat na de piek in 1992 met meer dan 8.000 aankopen herleid werd tot minder dan de helft in 1995. Zeker voor de startende of jongere generatie was het bijna onmogelijk geworden om een bedrijf op te starten of uit te breiden aangezien zij minder over een persoonlijk opgebouwde financiële reserve beschikten.

Omdat de dure quotumprijzen de rendabiliteit van de sector in gevaar brachten en omdat de generatie jonge landbouwers in dat proces nog moeilijk aan bod kwam, werd in 1996 besloten

opnieuw de quotummobiliteit aan banden te leggen. Overdracht van quotum kon voortaan alleen nog via het nieuw ingestelde quotumfonds of via een (familiale) overname dan wel oprichting van een bedrijf. Een zone A (Wallonië) en een zone B (Vlaanderen en Brussel) werden ingesteld. Kopen en verkopen van quota kon alleen nog binnen dezelfde zone. Vrijgekomen quota kwamen in het fonds terecht en werden vervolgens aan een vastgesteld, relatief laag bedrag verkocht. Hierbij was ook niet langer een grondoverdracht gekoppeld. De liters melk werden jaarlijks lineair verdeeld aan geïnteresseerde kopers waarbij de jonge landbouwers

Melkvee in weide, 2012. Grondgebonden melkveehouderij laat beweiding van het vee toe en biedt de melkveehouder tegelijk de kans om de ruwvoederwinning in eigen handen te houden.

proportioneel voordeel kregen. Nieuw opgerichte bedrijven moesten minimum negen jaar autonoom worden uitgebaat om dan eventueel via familieverwantschap te kunnen worden samengevoegd met een ander bedrijf. Ambitieuze melkveehouderskoppels die hun bedrijf sterker wilden laten groeien dan mogelijk was via het fonds zagen hierin een oplossing. Terwijl de ene partner het bestaande bedrijf runde, deed de andere partner hetzelfde met het nieuw opgerichte bedrijf. Maar gedurende negen jaar ieder apart een melkveebedrijf draaiende houden, soms op verre afstand van elkaar, was natuurlijk geen sinecure. In vele gevallen draaide dergelijke situatie uit op sociale drama's. Het principe van het fonds was zeker verdedigbaar, maar in de praktijk bood het te weinig volume om ook economisch interessant te zijn. Door de vaste lage prijs per liter quotum die het fonds hanteerde, was de vraag vele malen groter dan het aanbod. De aangekochte hoeveelheid per jaar per koper was bijgevolg zeer klein. In de loop van het melkjaar 1999-2000 werd bijvoorbeeld 38,15 miljoen liter melk via het fonds herverdeeld onder jonge boeren die voorrang in het herverdeelsysteem kregen. Concreet betekende dat een toewijzing van gemiddeld 7.500 liter, iets meer dan het toenmalige equivalent van één melkkoe. Zeker voor de ambitieuze boeren bood het fonds veel te weinig groeiperspectief. De conclusie na een aantal jaren was dan ook duidelijk: het systeem moest eenvoudiger worden en meer groeikansen bieden.

3. Gestuurd door de vraag

2003-2015

Bij de introductie van de melkquota in 1984 werd benadrukt dat het om een tijdelijke maatregel ging. Maar na verloop van tijd bleken de quota niet alleen de productie te beperken en de overschotten in te tomen. Ze leken ook mee garant te staan voor een stabiele markt met een interessante melkprijs voor boeren en verwerkers. Het systeem van productieplafonds werd aldus meerdere malen verlengd en verruilde op die manier zijn tijdelijke perspectief als bijna vanzelfsprekend voor een regulering op langere termijn.

Hierin kwam verandering wanneer het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid grondig werd herdacht en meteen ook het functioneren van de quota in dat nieuwe verhaal werd herbekeken. Als kort daarop ook de wereldmarkt voor zuivel een opwaartse spiraal vertoonde, stond niets nog de stopzetting van de quota in de weg. Het nieuwe perspectief verleende de zuivelsector alleszins een dynamiek zonder voorgaande.

Hertekening van het landbouwbeleid

De uitwerking van het GLB was in de jaren 1960 het resultaat van een samenwerking tussen de zes stichtende lidstaten van de EU. Einde jaren 1980 was de economische en politieke context natuurlijk grondig gewijzigd. Internationaal was er bijvoorbeeld veel weerstand tegen de prijsbeschermende marktordeningen van het GLB waarbinnen ook de melkquota funtioneerden. Met de Mac Sharry-hervorming uit 1992, genoemd naar de toenmalige Europese landbouwcommissaris, werd een aanzet gegeven tot een gedeeltelijke afbouw van het systeem van prijsondersteuning en marktbescherming. De verlaging van de exportrestituties en invoerheffingen werd gecompenseerd door het verlenen van directe inkomenssteun aan de landbouwproducent. De maatregelen waren evenwel grotendeels van toepassing op andere sectoren dan zuivel.

Een verder streven naar een liberalisering van de wereldhandel binnen het kader van de nieuw opgestarte onderhandelingsronde van de World Trade Organisation (WTO) en de op til staande uitbreiding van de EU van 15 naar 25 lidstaten in 2004 lagen ten grondslag aan een uitdieping van de Mac Sharry-hervorming. Ook een toenemend kritische houding van de consument ten aanzien van de manier waarop voedsel werd geproduceerd, had hierin zijn betekenis. Het resulteerde in de Agenda 2000-hervorming die het beleid van directe inkomenssteun voor de boeren verder uitwerkte. Dat leidde onder meer tot extra verlagingen van de interventiepijzen, ook voor zuivel. Tegelijk werd het begrip van de tweede pijler gelanceerd,

met name een steunprogramma voor plattelandontwikkeling met aandacht voor milieu, voedselkwaliteit en dierenwelzijn. Gezien de aard van de hervormingen voorzag men halverwege de mandaatsperiode van de Europese commissie in een tussentijdse analyse (vandaar de benaming Mid Term Review). Op die manier wilde men nagaan in hoeverre de hervormingen ook effectief hadden geleid tot de realisatie van de beoogde doelstellingen.

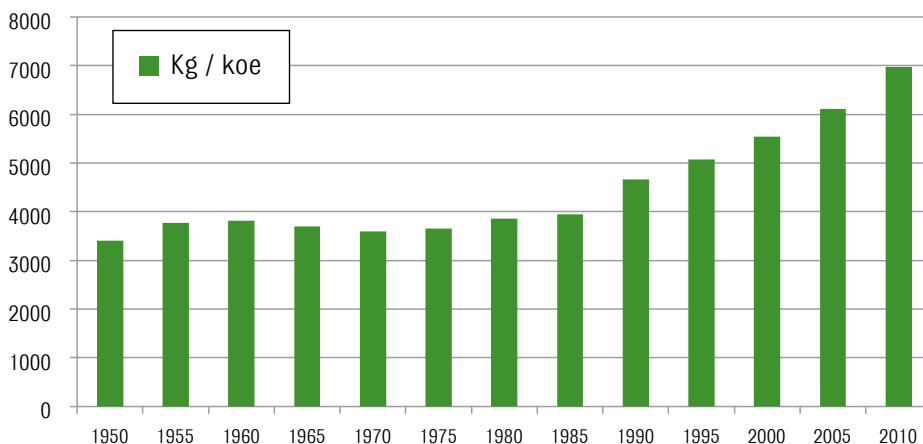
“ Een melkveebedrijf, dat is een band hé. Zondag, weekdag, weg geweest of niet weg geweest. En altijd maar management en zien wat er gebeurt, zien, je moet het gezien hebben als er wat is.

Uit: Martens, Boerentrots en ondernemersgeest, 2010, p. 54.

Uiteindelijk is de Mid Term Review (MTR) uitgegroeid tot een fundamentele heroriëntering van het GLB in het algemeen en in het verlengde daarvan van het zuivelbeleid in het bijzonder. Met de MTR werd in 2003 definitief de weg ingeslagen van een meer maatschappelijk georiënteerd inkomensbeleid voor de landbouw. Centraal begrip was de bedrijfstoelage waarmee de boer steun ontving die niet meer verbonden was met de geleverde productie (de zogeheten ont koppeling). Deze steun was gelinkt aan zijn bedrijf dat hiervoor moest voldoen aan bepaalde randvoorwaarden van goed beheer, niet alleen economisch, maar ook inzake milieu, voedselveiligheid en dierenwelzijn. In 2007 werd in het kader van de vereenvoudiging van het GLB voor de verschillende landbouwsectoren één enkele gemeenschappelijke marktordering ingesteld ter vervanging van de 21 bestaande marktordeningen, waaronder die van zuivel. Gezien het loslaten van de band tussen productie en ondersteuning verloor ook een prijsondersteunend beleid zoals voor zuivel een groot deel van zijn relevantie.

Het zuivelbeleid van de MTR bevestigde de eerder in het kader van Agenda 2000 uitgetekende maatregelen waarvan er overigens nog geen enkele al in voege was getreden. Om de Europese zuivelsector toe te laten zich voor te bereiden op een eventuele stopzetting van de quota werd voor het eerst in de geschiedenis van de melkquota beslist om een productieverhoging toe te staan. Jaarlijks mocht er 0,5% extra melk worden geleverd binnen het plafond van elke lidstaat. Die productieverhoging was mee ingegeven door het feit dat er op de wereldmarkt een blijvende groeiende vraag naar zuivelproducten in het vooruitzicht lag. De stijgende wereldbevolking, met een groeiende middenklasse die meer geld te spenderen had, lag hieraan ten grondslag. Maar ook de overname van een Westers consumptiepatroon, waarin zuivel een prominente plaats heeft, stimuleerde de vraag.

Melkgift, 1950 - 2010

De gemiddelde melkgift per koe kende de afgelopen eeuw een bijna ononderbroken stijging, met een versneling in de laatste decennia.

Het melkquotasysteem bleef evenwel gehandhaafd, ten minste tot einde maart 2015. Een beslissing over een eventueel definitief einde werd uitgesteld tot 2008. De interventieprijsen voor melkpoeder en boter werden met respectievelijk 15% tegen 2006 en 25% tegen 2007 stelselmatig verder afgebouwd. Voor boter werd zelfs besloten om de maximaal aan te kopen interventiehoeveelheid te verminderen van 70.000 ton naar 30.000 ton in 2008. Ter compensatie werd de inkomenssteun gradueel verhoogd. In eerste instantie kregen melkveehouders afzonderlijke dier-, hectare- en melkpremies uitbetaald. Vanaf 2006 werden deze in België volledig ontkoppeld van de productie en in één bedrijfstoeslag verwerkt. Door het verlaten van het prijsondersteuningsbeleid was de richtprijs niet meer relevant tenzij voor het bepalen van de superheffing. Die bedroeg immers 115% van de richtprijs per liter. Vanaf 2003 werd de heffing daarom forfaitair vastgelegd op 33,27 euro per 100 kg, om dan in de loop van de daaropvolgende jaren stelselmatig te dalen tot 27,83 euro. Met het verdwijnen van de richtprijs was meteen ook het doek gevallen over het uithangbord van de gemeenschappelijke marktordening voor zuivel.

Bij de lancering van de MTR in juni 2003 was eveneens een controle voorzien die tegelijk moest toelaten een aantal aspecten bij te sturen. In november 2008 resulteerde dat in de zogeheten Health Check. Specifiek voor zuivel werd de historische beslissing genomen dat de melkquotaregeling vanaf 1 april 2015 voorgoed tot het verleden behoorde. In de aanloop daar naartoe werd het quotum – met het oog op een zogeheten ‘zachte landing’ – vanaf 2009

tot 2014 jaarlijks met 1% verhoogd. Op die manier kon de Europese melkveehouderij het kostenverhogende effect van de quotumaankopen vermijden en dus de achterstand op de wereldmarkt geleidelijk wegwerken. Het moest de melkveehouders ook toelaten de nodige investeringen te doen zonder dat de hogere productie tot extra heffing zou leiden. De groeiende wereldvraag verantwoordde deze gestuurde verhoging van de productie. De interventie-aankoop bleef geplafonneerd op een maximum van 30.000 ton per jaar voor boter en ingesteld op 109.000 ton voor magere melkpoeder. Bij de onderhandelingen voor het compromis van de Health Check kon België ook bekomen dat de positieve vetcorrectiecoëfficiënt werd gehalveerd. Hiermee kon eindelijk een historisch verschil voor een groot deel worden weg-gewerkt. En konden de Belgische melkveehouders een hoger volume aan melk produceren binnen de beperkingen van hun bedrijfsquotum.

Een zachte landing?

De hervormingen in het kader van Agenda 2000 en de MTR verliepen min of meer parallel met een structurele wijziging van het landbouwbeleid in België. Vanaf 1 januari 2002 werden immers alle landbouwbevoegdheden van het federale naar het regionale niveau overgeheveld. Omdat de Europese regelgeving nationale bepalingen oplegde, werden deze in een samenwerkingsprotocol tussen de verschillende regio's verder uitgewerkt. De Belgische belangenvertegenwoordiging in Europa gebeurde gezamenlijk en voor zuivel meestal zonder veel onderlinge discussie. De regionalisering liet zowel Vlaanderen als Wallonië toe om eigen accenten te leggen in het landbouwbeleid in het algemeen en het zuivelbeleid in het bijzonder. De verschillende omgang met de melkquota heeft zeker zijn invloed gehad op de beslissing om landbouw te regionaliseren. Sinds 2003, en met een versnelling na 2005, werden in Vlaanderen voortdurend veranderingen aan het systeem van melkquota doorgevoerd. In essentie kwam het er op neer dat er werd gestreefd naar een versoepeling en vooral ook vereenvoudiging van het systeem.

Zo werd het bedrijfsplafond niet langer gelimiteerd, maar geleidelijk opgetrokken om

Cover Melkquotamobiteit, 2005. Doorheen de jaren was de quotaregulering zeer complex geworden. Vooral de mobiliteit was voortdurend onderwerp van discussie.

dan vanaf 2008 jaarlijks met 100.000 liter te worden verhoogd. De beperkende 30km-regel bleef gehandhaafd, maar onderging mettertijd een vereenvoudiging en versoepeling. Het systeem van leasing – het tijdelijk verhuren van quotum – bleef behouden en werd zelfs opgetrokken tot een maximum van 20.000 liter. Vanaf 2007 werd de leasing evenwel afgeschaft omdat bleek dat de maatregel te weinig bijdroeg tot reële groeimogelijkheden. Groei was natuurlijk maar mogelijk door het verwerven van quotum. En hier voer Vlaanderen vanaf 2004 een andere koers dan Wallonië. Daar werd immers de werking van het quotumfonds zoals die

Melkveestal in opbouw, 2012. Met het oog op de stopzetting van de quota hebben vele melkveeboeren geïnvesteerd in een uitbreiding en verbetering van hun patrimonium.

in 1996 was uitgewerkt, bijna onveranderd gehandhaafd om op die manier de aan- en verkoop van quota te sturen. Deze keuze was mee ingegeven door het feit dat de Waalse melkveehouderij voor een groot deel uit kleinere bedrijven bestond. In 2005 had bijna 60% van de Waalse bedrijven nog altijd een quotum van minder dan 200.000 liter per jaar, boven de taalgrens was dat ongeveer 25% van het aantal bedrijven.

In Vlaanderen werd het quotumfonds nog wel behouden, maar werd niet langer alle quotavolume via het fonds verhandeld. Om structurele groei beter mogelijk te maken onderging op vraag van de sector en de organisaties het systeem een zekere liberalisering met de zogeheten 40/60-verdeling. Vanaf 2004 was de vrije verkoop tussen derden opnieuw mogelijk voor 60% van het totale volume. De resterende 40% moest dan via het fonds worden verkocht aan geïnteresseerde melkveehouders. Omdat de prijzen laag bleven, met zelfs een verdere daling tot uiteindelijk 0,12 euro per liter melk vanaf 2011, bleef de interesse hoog. De groeimogelijkheden via het fonds bleven dan ook beperkt. Het principe van overdracht via familieverband of bij eerste installatie bleef behouden en onderging in de loop der jaren eveneens een aantal versoepelende wijzigingen. Zo werd de termijn waarna samenvoeging van quota tussen verwanten mogelijk was, verminderd van negen naar vijf jaar. Nieuw was alleszins het systeem van de zogeheten 'melkquotaring'. Twee of meer melkveehouders die niet getrouwd of verwant waren, konden hun melkquotum samenvoegen zonder dat er quotum moest worden overgedragen aan het quotumfonds en zonder dat er een plafond van toepassing was.

Gestimuleerd door een aangroeiende consumptiemarkt, versterkt door een versoepeling van het systeem en aansluitend bij een reeds decennialange tendens tot sanering en schaalvergroting zette zich vanaf 2005 de structuurhervorming van de Belgische melkveehouderij in versneld tempo voort. Daarbij waren verschillen te noteren tussen Vlaanderen en Wallonië waarbij de laatste regio overwegend kleinschaliger en extensiever acteerde. En waren ook verschillen te noteren tussen de provincies onderling, zowel inzake schaalgrootte, als productievolume of quotumverhandeling. Bij een algemene vergelijking tussen pakweg 1995 en 2010 zijn de verschillen toch wel spectaculair te noemen. Het aantal melkveehouders bijvoorbeeld halveerde in België bijna van 22.000 tot iets meer dan 11.000, met een verhouding van ongeveer 57% Vlaamse melkveeboeren die gehandhaafd bleef. In de stallen en op de weiden stonden in totaal 691.000 melkveekoeien in 1995, in 2010 was dat aantal gezakt tot zowat 520.000. Maar het totale geproduceerde volume aan melk bleef natuurlijk lange tijd min of meer gelijk, te wijten aan het quotum, om vanaf 2009 een stijgende lijn te vertonen van 8 % op vier jaar tijd. Dat was alleen maar mogelijk doordat de gemiddelde melkgift per koe een fenomenale groei kende van goed 5.000 liter tot bijna 7.000 liter. Ook hier traden verschillen op tussen Vlaanderen en Wallonië, waarbij Vlaanderen gemiddeld een beduidend hoger rendement per koe haalde.

Nuchterheid nodig in een gunstige zuivelmarkt

De melkveeprijzen toeven al enige tijd op betere hoogtes, ook al zijn de Europese melkprijzen in december licht gedaald. Na de afschaffing van het quotum zal er ook bij ons meer gemolken worden. Maar nuchterheid is geboden om overeind te blijven in een wereld waar prijschommelingen feller dan ooit zullen zijn. [...]

Voor wie zijn visie als melkveehouder wil ontwikkelen, volstaat het om te weten wat er gebeurt, maar ook waarom het gebeurt. Het afschaffen van het quotum komt er onder druk vanuit wereldniveau om marktverstorende instrumenten af te bouwen. [...]

Ons land heeft heel wat troeven om zijn mannetje te staan op die wereldmarkt. De zuivelketen staat er. Onze melkveehouders hebben de nodige kennis ontwikkeld om goed koeien te houden die veel melk geven, tegen een op Europees vlak treffelijke kostprijs. 'Ze doen dat ook op een passionele

manier, wat goed is. Terzelfdertijd draagt het ook een risico met zich mee. Een gepassioneerde wielertoerist kijkt immers ook niet op een euro bij het kopen van een nieuwe fiets'. [...]

De bomen zullen na het melkquotum niet tot in de hemel groeien. Andere factoren zullen de omvang van de melkveehouderij bepalen. Voldoende grond voor ruwvoederproductie en mestafzet zijn een voorwaarde. Ook het rendement en de boer zelf ziet men als bepalende factoren. Niet alle boeren willen immers groeien en langs de andere kant is het ongetwijfeld ook zo dat niet alle boeren de capaciteiten er toe hebben. 'Naarmate de bedrijven groter worden, is het management complexer en wordt het talent van de ondernemer belangrijker'. Boeren dienen dus een essentiële afweging te maken vooraleer te beslissen om uit te breiden.

Uit: Landbouwleven, 21 februari 2014.

De productiedynamiek in de melkveehouderij stond natuurlijk ook in relatie tot de ontwikkeling in de zuivelverwerkende sector. Daar had zich de concentratietendens sinds het begin van de jaren 1990 verder doorgezet. Door de relatief beperkte schaal van de Belgische zuivelmarkt bleef het verwerkingsvolume naar internationale normen eerder beperkt. Drie grote groepen zuivelverwerkers controleren sinds 2010 bijna drie vierde van de Belgische zuivelverwerking. Die richtte zich in toenemende mate op de internationale markt, met bovendien een productgamma dat sindsdien grondig was geëvolueerd. Op goed tien jaar tijd, tussen 2000 en 2010, halveerde bijna de productie van boter terwijl die van verse zuivelproducten zoals yoghurt of desserts vergrootte met meer dan 30%. De productie van kaas (exclusief smeltkaas) nam toe met 20%; melkpoeder en consumptiemelk bleven min of meer stabiel. De zuivelfabrieken zagen sinds 2005 door de versoepeling van het quotum de toelevering van melk ook stijgen, zij het met een dip in 2008 en 2012. Maar die groeiende toevoer kon ten dele ook

toegeschreven worden aan de toename van het aandeel leveringen aan melkerij in het totale productievolume. In 1995 ging 87% van de geproduceerde melk naar de melkerij, in 2010 was dat toegenomen tot bijna 96%. Het quotum 'rechtstreekse verkoop' was dus in de loop der jaren bijna volledig opgegaan in het quotum 'leveringen'. De zuivelfabrieken hadden gedurende enkele jaren zelfs moeite om de toevoer van melk te verwerken. Het leidde gedurende enkele jaren bij een aantal melkerijen tot een stopzetting van het aannemen van nieuwe leveraars, een zelden gezien fenomeen in de zwaar concurrerende Belgische zuivelmarkt. Door zwaar in te zetten op groei en dus te investeren in een stijging van het verwerkingsvolume verwacht de sector niettemin gewapend te zijn voor de toekomst.

Toekomst

Op het moment dat de definitieve stopzetting van de melkquotaregulering werd bevestigd, had Europa zojuist een bijzonder goed 2007 en 2008 achter de rug. Een groeiende wereldvraag en een conjuncturele meevaller door de aanhoudende droogte in Australië dreef de prijzen de hoogte in. Maar nog in datzelfde jaar 2008 belandde de wereldwijde economie door de bankencrisis in een recessie die een al even steile daling van de melkprijzen tot gevolg had. In de stabiele markt waarin de Europese melkveehouderij gedurende meer dan 40 jaar had kunnen opereren, waren dergelijke schommelingen ongezien. De melkcrisis leidde tot fel gemediatiseerde acties. Vanuit Europa werd vervolgens een steunprogramma opgezet om de

Melkveehouder tussen koeien, 2010. Het vakmanschap en het ondernemerschap van de melkveehouder zijn mee de sleutel tot het uitbaten van een succesvol bedrijf.

“ Vanaf 1 april 2015 wordt een punt gezet achter de Europese melkquotering. Voor Vlaanderen betekent dit op korte termijn hoogstwaarschijnlijk een toename in de melkproductie (Van der Straeten et al., 2012). Bedrijven die willen groeien moeten hierbij geen rekening meer houden met de quotareglementering: het beschikbare land (voederwinning en mestafzet), de aanwezige stalplaatsen, de hoeveelheid en kwaliteit van de arbeid en het contract met de zuivelverwerker zullen bepalen of en hoeveel een bedrijf kan uitbreiden. Door het afschaffen van het melkquotum zal ook anders naar de rentabiliteit van een bedrijf gekeken worden. Op bedrijven waar in het verleden het melkquotum het meest beperkend was, was de enige manier om aan winstmaximalisatie te doen, de winst per liter geproduceerde liter melk te optimaliseren. Bij het wegvallen van het quotum valt deze beperking weg en zullen de inputs belangrijker worden. Als arbeid de meest beperkende factor wordt, zal de landbouwer zoveel mogelijk return willen uit een uur arbeid. Als land de meest beperkende factor wordt, zal hij maximaal rendement uit zijn hectare land willen halen. Als daarentegen het aantal dierplaatsen beperkend wordt, zal hij zijn bedrijfsrendement slechts kunnen verhogen door een hoger rendement per koe na te streven. Algemeen wordt aangenomen dat in het overgrote deel van de gevallen het aantal dierplaatsen de meest bindende beperking zal worden. Immers is eigen arbeid (deels inwisselbaar met vreemde arbeid of loonwerk) en land (deels inwisselbaar door aankoop van ruwvoerders en mesttransport/verwerking) minder vast dan het aantal dierplaatsen.

Uit: Van der Straeten B., Rentabiliteits- en kostprijsanalyse melkvee op basis van het Landbouwmonitoringsnetwerk, 2015, p.3.

zuivelmarkt te stabiliseren. Daarbij werd teruggegrepen naar instrumenten als interventie-aankopen en uitvoerrestituties. Einde 2009 was de melkprijs weer op het niveau van voor de crisis.

In elk geval was de voorbije crisis een wake-up call voor alle betrokkenen in de sector. Met de lancering van het 'Zuivelpakket' in oktober 2012 maakte de Europese commissie werk van een aantal maatregelen om de melkveehouderij beter voor te bereiden op een meer marktgerichte toekomst. De belangrijkste maatregelen waren de mogelijkheid om schriftelijke contracten tussen melkveehouders en zuivelverwerkers verplicht te maken of om de boeren toe te laten via producentenorganisaties collectief onderhandelingen te voeren over contractuele voorwaarden. In België werd een gedragscode met goede praktijken ondertekend door bijna alle

verwerkers en de drie belangrijkste landbouwersorganisaties. Deze gedragscode bevat onder meer afspraken over de kwaliteit, de opzeggingstermijnen, afspraken over duurzaamheid en bepalingen over de rol van de producentenorganisaties.

En de quota? In hun laatste jaar van bestaan, 2014-2015, werd het systeem helemaal ontmanteld. Behalve het feit dat het quotum op zich bleef gehandhaafd en er door de overschotproductie in het laatste jaar allicht nog superheffing zal moeten worden betaald, zijn er bijna geen restricties meer. Verkoop aan derden zonder beperkingen was mogelijk: geen 40/60-regel meer, geen leeftijdsvoorrang voor jongeren meer, geen 30km-regeling, geen bedrijfsplafond, zelfs geen verhandeling via het quotumfonds meer.

Bij wijze van besluit

De melkquota hebben de voorbije drie decennia de melkveehouderij in Europa, België en Vlaanderen uitgesproken beïnvloed. Meer dan één generatie melkveehouders heeft de gevolgen hiervan rechtstreeks ondervonden op zijn bedrijfsvoering. Maar ook voor de zuivelverwerkende sector, de overheidsadministratie en de boerenorganisaties behoorden de melkquota tot de realiteit van de werkloer.

Als er één conclusie kan en mag worden getrokken, dan is het wel dat de melkquota hebben gedaan waarvoor ze in het leven werden geroepen. De melkproductie is inderdaad gestagneerd op het plafond dat vooropgesteld werd. En de beruchte boter- en melkpoe-derbergen zijn – weliswaar na een correctie naar beneden van de quota en na een grote eenmalige financiële inspanning – weggewerkt om nadien onder controle te blijven. Als bijkomend effect schenen de quota bovendien ook nog garant te staan voor een stabiele markt- en prijssituatie.

Hierdoor hadden vele melkveehouders de financiële mogelijkheden voor de uitbouw van hun bedrijf. Maar zij zagen zich hierin afgeremd door de opgelegde productiebeperkingen, nog eens versterkt door de wisselende mogelijkheden inzake quotummobiliteit. Bovendien was de investering in significant meer quotum alleen weggelegd voor hen die beschikten over een voldoende financiële reserve. Anderzijds waren er ook vele boeren die zich minder lieten voorstaan op een uitgesproken groeiscenario. Voor hen boden de quota en de daarmee samenhangende stabiele marktsituatie een voldoende garantie op een valabel inkomen. Als zij dan ook nog eens hun melkquotum konden verkopen, hadden zij zichzelf op die manier voorzien van een aardige spaarcent bij hun pensionering. Het versterkte de perceptie dat de quota in de loop der jaren veel geld aan de sector hebben onttrokken.

Aan de horizon vertoefde altijd het doembeeld van de overschotten die midden jaren 1980 Europa er toe hadden aangezet de quota in te voeren. In de loop der jaren verminderde die dreiging, mee gestuurd door de groeiende marktvraag en de andere invulling van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Niettemin bleef de dreiging van de extra heffing of superheffing onveranderd gehandhaafd indien het nationale quotum werd overschreden. Voor vele melkveehouders was dit voldoende reden om hun bedrijfsquotum niet vol te melken. Wat anderen dan weer toeliet om meer te produceren zonder dat er hen een heffing te wachten stond. In de loop der jaren had de Waalse melkveehouderij een systematische onderbenutting – meestal aangeduid met de term onderschrijding – van het melkquotum terwijl Vlaanderen bijna altijd een overschrijding vertoonde.

In de periode dat de melkquota van kracht zijn geweest, is de melkveehouderij fundamenteel van uitzicht veranderd. Op alle vlakken zijn er indrukwekkende evoluties te noteren. Met veel minder boeren en melkkoeien wordt er immers veel meer, veel kwaliteitsvollere en veel rijke-

re melk geproduceerd dan nauwelijks 25 jaar geleden. De professionalisering van de sector is volop doorgevoerd. De schaalvergroting is bepaald significant en het einde ervan is nog niet in zicht. De quota hebben daarom niet rechtstreeks deze evolutie gestuurd, maar waren een bepalende factor in de sanering van zowel de melkveehouderij als de zuivelfabrieken die zich sinds de invoering onverminderd heeft doorgezet.

Op de vraag of de melkveehouderij in Vlaanderen in het postquotumtijdperk nog een toekomst heeft, luidt het antwoord doorgaans positief. Vlaanderen bevindt zich in een regio die klimatologisch bij uitstek geschikt is voor de melkveehouderij. Ongebreidelde groei die misschien in andere Europese landen mogelijk is, zal omwille van milieubeperkingen moeilijk haalbaar zijn. Het vakmanschap en het ondernemerschap van de melkveehouder blijven echter van doorslaggevend belang. Ongetwijfeld zal de melkveehouder scherper moeten anticiperen op de marktsituatie en rekening moeten houden met een veel volatielere prijs dan hij had gewenst.

Bibliografie

Mondelinge bronnen

- Gesprek met Peter Broeckx, melkveehouder, Leuven, 30 januari 2015.
- Gesprek met Kurt Smets, melkveehouder, Sint-Pieters-Rode, 9 februari 2015.
- Gesprek met André Leroy, gepensioneerd melkveehouder, Pepingen, 9 februari 2015.
- Gesprek met Michel Halewyck, gepensioneerd melkveehouder, De Haan, 10 februari 2015.
- Gesprek met Noël Devisch, Belgisch/Europees ambtenaar, gewezen voorzitter Boerenbond, Leuven, 11 februari 2015.
- Gesprek met Guy Vandepoel, vakgroepverantwoordelijke rundvee, Boerenbond, Leuven, 11 februari 2015.
- Gesprek met Herman Hooyberghs, verantwoordelijke ambtenaar zuivelbeleid België/Vlaanderen, Brussel, 12 februari 2015.
- Gesprek met Renaat Debergh, afgevaardigd bestuurder BCZ, Leuven, 17 februari 2015.
- Gesprek met Noël Van Ginderachter, verantwoordelijke ambtenaar beheer melkquota België/Vlaanderen, Erpe-Mere, 18 februari 2015.

Digitale bronnen

<http://ec.europa.eu/agriculture>

<http://lv.vlaanderen.be/nl>

www.hetvirtueleland.be

www.ilvo.vlaanderen.be

www.vilt.be

Literatuur

- Ackerman L. en Nutelet R., 'De productie, de aanwending en de afzet van melkproducten in België', in: *Landbouwtijdschrift*, speciaal nummer, 1977, nr. 6, p. 1763-1788.
- *Afschaffing van de melkquotering: een historische vergissing?* Wervelkatern. Brussel, 2007.
- Algemeen Verbond der Coöperatieve Zuivelfabrieken, *Jaarverslag*. 1981-1991.
- Alleman J., 'De boer wordt gemolken', in: *De Nieuwe Maand. Tijdschrift voor politieke vernieuwing*, 1984, nr. 10, p. 692-700.
- Campens V., Gavilan J. en Carels K., *Een verkenning van de Vlaamse melksector na 2015*. Vlaamse overheid. Beleidsdomein Landbouw en Visserij. Afdeling Monitoring en Studie. Brussel, 2007.

- Carels K. en van Gijsegem D., *Verhandelbare productie-en emissierechten in de landbouw*. Administratie Land- en Tuinbouw. Vlaamse Onderzoekseenheid Land- en Tuinbouw. Brussel, 2003.
- Claeys D. e.a., *Het functioneren van verhandelbare rechten in de landbouw: motieven, juridische uitwerking en organisatie*. ILVO-mededeling, 44. Merelbeke, 2008.
- De Baere H., 'De zuivelsector', in: De Baere H., de Gruben I. en Beullens F., *Het gemeenschappelijk landbouwbeleid*. CLEO-schriften, 13. Heverlee, 1976.
- De Baere J., *Een eeuw Belgische zuivelgeschiedenis*, Leuven, s.d.
- Debergh R., *Naar een alternatief zuivelbeleid*. Eindverh. Landbouwkundig ingenieur, UGent, 1982.
- Debergh R., De Meester C. en Van Heghe G., *Problematiek en perspectieven in de zuivelindustrie (vervolmakingsdag)*. CLEO-schriften, 58. Heverlee, 1991.
- 'De melkveehouderij', in: *Landbouwtijdschrift*, speciaal nummer, 1977, nr. 6.
- Devisch N. en Hellemans R., 'Economische aspecten en rendabiliteit van de melkproductie in gespecialiseerde bedrijven', in: *Landbouwtijdschrift*, speciaal nummer, 1977, nr. 6, p. 1717-1762.
- Devisch N., Van Hoorickx R., Vantrappen W. en Boone J., *Zuiveleconomie en beleid*. CLEO-schriften, 38. Heverlee, 1984.
- De Zutter S., *Evolutie van het landbouwprotectionisme in de Europese Unie (1980-2010): casus zuivel*. Masterproef Europese Studies, UGent, 2013.
- 'Dossier Zuivel', in: *Landbouw & Techniek*, 2010, speciaal nummer.
- *Etude du secteur laitier Wallon*. Direction générale de l'agriculture. Division de la politique agricole. Namen, 2007.
- Goffinet R., *Problematiek van de melkproductie tengevolge van de instelling van de quota*. LEI-schriften, 249. Brussel, 1985.
- Hellemans R. en Vard T., *Etude comparative des adaptations des producteurs laitiers à l'instauration des quotas*. Publications de l'IEA, 566. Brussel, 1994.
- Hooyberghs H., Debergh R. en Tollens E., *De zuivelindustrie*. CLEO-schriften, 74. Heverlee, 1998.
- Infodoc Boerenbond en Landelijke Gilden. *Premies, heffingen, quota's e.a. betreffende melkproductie en melkveebestand*. Dossier 616.
- 'Invloed van het E.E.G.-zuivelbeleid op de zuivelsector in België', in: *Landbouwtijdschrift*, speciaal nummer, 1977, nr. 6, p. 1703-1716.
- Jespers K., Campens V., Bas L. en Elst L., *Evaluatie van de bijsturing van de Vlaamse melkquotaregeling in het tijdvak 2005-2006*. Vlaamse overheid. Beleidsdomein Landbouw en Visserij. Brussel, 2006.
- *Landbouwbeleidsrapport, 2003*. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Administratie Land- en Tuinbouw.

- *Landbouwrapport, 2005, 2008, 2010, 2012, 2014*. Vlaamse overheid. Departement Landbouw en Visserij.
- Leloup E., *Melkquotamobiliteit in Vlaanderen*. Boerenbond, studiedienst. Leuven, 2005.
- Martens E., *Boerentrots en ondernemersgeest. Boeren in Vlaanderen na de Tweede Wereldoorlog*. Leuven, 2010.
- Martens L., 'De melkveehouderij en haar economische problemen', in: *Economische problematiek in de zuivelsector*. CLEO-schriften, 19. Brussel, 1977.
- 'Melk: de quota', in: *Groen Europa. Landbouwbuletin*, 203, 1984, nr. 8.
- Ministerie van Middenstand en Landbouw, *Activiteitenverslag*, 1995-2000.
- Niesten E., Raymaekers J. en Segers Y., *Vrijwaar u van namaaksels. De Belgische zuivel in de voorbije twee eeuwen*. CAG-cahier, 2. Leuven, 2002.
- Petit M. e.a., *Agricultural policy formation in the European Community: the birth of milk quotas and CAP reform*. Amsterdam, 1987.
- 'Speciaal verslag nr. 6/2001 over de melkquota, vergezeld van de antwoorden van de Commissie (2001/C 305/01)', in: *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen. Mededelingen*. Rekenkamer, 30 oktober 2001.
- Vandepoel G., *Melken in 2020. Groeien door ondernemerschap. Visienota strategische ontwikkeling Vlaamse melkveehouderij*. Boerenbond, sectorvakgroep melkvee. Leuven, 2014.
- Van der Straeten B., Deuninck J. en Van Gijseghe D., *De melkproductie in Vlaanderen na 2015*. Vlaamse overheid. Beleidsdomein Landbouw en Visserij. Afdeling Monitoring en Studie. Brussel, 2012.
- Van der Straeten B., *Rentabiliteits- en kostprijsanalyse melkvee op basis van het Landbouwmonitoringsnetwerk. Boekjaren 2007-2012*. Beleidsdomein Landbouw en Visserij. Afdeling Monitoring en Studie. Brussel, 2015.
- Vanlerberghe J., *Gedachtewisseling over het rapport 'De melkproductie in Vlaanderen in 2015'*. Verslag namens de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid. Brussel, 2012.
- Van Parys K., *Evaluatie van het systeem van melkquota*. Eindverh. TEW, UGent, 2007.
- *Verslag over de melkquota*. Commissie van de Europese Gemeenschappen. Werkdocument. SEC (2002) 789. Brussel, 2002.

Bijlagen

Melkveehouders ⁽¹⁾

	België	Vlaanderen	Wallonië
1950	223.240		
1959	190.194		
1970	107.628		
1975	75.140	44.316	30.797
1980	55.437	32.439	22.985
1981	52.894	31.086	21.795
1982	50.778	29.850	20.916
1983	48.967	28.837	20.118
1984	47.055	27.663	19.382
1985	44.809	26.456	18.345
1986	40.576	23.503	17.066
1987	38.021	21.996	16.020
1988	35.849	20.721	15.124
1989	33.864	19.445	14.414
1990	31.512	18.126	13.381

(1) Melkveehouders van bedrijven met melkkoeien/zoogkoeien in en uit productie

	België	Vlaanderen	Wallonië
1991	29.167	16.735	12.428
1992	27.021	15.542	11.475
1993	24.818	14.271	10.543
1994	23.341	13.340	9.998
1995	22.046	12.569	9.475
1996	20.320	11.527	8.791
1997	19.607	11.146	8.459
1998	19.695	11.247	8.445
1999	19.053	10.901	8.148
2000	18.187	10.407	7.778
2001	17.942	10.353	7.585
2002	17.154	9.874	7.277
2003	16.571	9.560	7.009
2004	15.817	9.197	6.618
2005	15.181	8.862	6.316
2006	14.311	8.345	5.962
2007	13.319	7.752	5.563
2008	12.699	7.352	5.343
2009	12.056	6.971	5.080
2010	11.398	6.574	4.819
2011	10.767	6.234	4.531
2012	9.774	5.629	4.141

Bron: Databank CAG; FOD Economie, AD Statistiek

Melkveestapel ⁽¹⁾

	België		Vlaanderen		Wallonië	
	Melkkoeien	Zoogkoeien	Melkkoeien	Zoogkoeien	Melkkoeien	Zoogkoeien
1950	934.081					
1951	936.260					
1952	933.493					
1953	959.036					
1954	977.912					
1955	985.152					
1956	973.940					
1957	976.528					
1958	995.627					
1959	1.014.537					
1960	1.024.210					
1961	1.025.105					
1962	1.059.454					
1963	1.027.778					
1964	1.004.355					
1965	1.018.846					
1966	1.025.300					
1967	1.035.537					
1968	1.068.656					
1969	1.070.465					
1970	1.041.490	41.557				
1971	1.011.508	48.429				
1972	984.561	46.530				
1973	1.008.642	58.181				
1974	998.533	74.321				
1975	989.427	74.651				
1976	988.250	79.511				
1977	981.825	90.929				
1978	978.215	108.110				
1979	982.000	130.570	506.012	33.282	474.506	97.261
1980	976.032	137.239	507.048	35.355	468.780	101.861
1981	968.589	141.616	507.670	37.206	460.729	104.379

(1) Melkkoeien/zoogkoeien in en uit productie

	België		Vlaanderen		Wallonië	
	Melkkoeien	Zoogkoeien	Melkkoeien	Zoogkoeien	Melkkoeien	Zoogkoeien
1982	967.699	139.959	509.183	36.780	458.337	103.133
1983	984.334	149.924	523.716	40.766	460.448	109.123
1984	993.871	160.566	533.875	43.438	459.831	117.106
1985	973.010	173.045	527.132	47.645	445.714	125.369
1986	946.745	197.212	508.891	58.112	437.710	139.067
1987	921.720	224.199	495.924	67.920	425.672	156.245
1988	891.866	245.396	477.433	75.370	414.335	169.976
1989	871.661	275.108	462.477	89.266	409.056	185.766
1990	846.310	317.311	452.794	111.451	393.385	205.784
1991	805.789	352.786	429.994	127.775	375.670	224.927
1992	775.903	368.986	414.749	135.841	361.023	233.068
1993	701.637	490.454	387.788	188.283	313.742	302.043
1994	695.890	475.221	381.120	179.025	314.665	296.097
1995	691.858	483.354	380.599	182.065	311.177	301.194
1996	654.961	479.198	358.185	176.219	296.711	302.876
1997	633.217	501.757	348.097	185.370	285.048	316.356
1998	641.866	518.116	353.634	196.208	288.156	321.840
1999	630.947	536.224	349.039	201.629	281.776	334.529
2000	615.857	539.565	342.742	203.057	273.051	336.444
2001	625.139	561.254	347.643	214.730	277.424	346.447
2002	602.276	537.728	335.183	205.914	267.017	331.747
2003	585.402	516.679	328.630	200.965	256.713	315.632
2004	568.571	523.692	319.743	202.310	248.764	321.296
2005	549.333	534.075	308.883	204.740	240.385	329.265
2006	532.752	538.220	300.081	206.214	232.608	331.920
2007	523.699	544.516	294.319	209.954	229.313	334.521
2008	517.190	534.406	289.738	205.169	227.385	328.953
2009	524.580	532.532	296.951	203.463	227.561	329.061
2010	520.704	527.829	297.179	203.789	223.452	324.029
2011	507.451	521.328	290.300	203.647	217.088	317.664
2012	485.112	468.756	279.171	175.394	205.757	293.281
2013	487.601	446.332	285.346	168.840	202.080	277.430

Bron: Databank CAG; FOD Economie, AD Statistiek

Melkproductie

Totale melkproductie		Levering aan zuivelfabriek		Rechtstreekse verkoop	
	1.000 ton		1.000 ton		1.000 ton
1950	3.184	1950	1.203	1950	1.982
1951	3.240	1951	1.289	1951	1.951
1952	3.327	1952	1.298	1952	2.029
1953	3.566	1953	1.508	1953	2.058
1954	3.687	1954	1.616	1954	2.071
1955	3.714	1955	1.648	1955	2.066
1956	3.672	1956	1.715	1956	1.957
1957	3.732	1957	1.819	1957	1.914
1958	3.754	1958	1.886	1958	1.868
1959	3.773	1959	1.867	1959	1.906
1960	3.914	1960	2.037	1960	1.877
1961	3.918	1961	2.191	1961	1.727
1962	3.972	1962	2.285	1962	1.687
1963	3.837	1963	2.229	1963	1.608
1964	3.692	1964	2.212	1964	1.480
1965	3.772	1965	2.432	1965	1.340
1966	3.767	1966	2.609	1966	1.158
1967	3.872	1967	2.753	1967	1.119
1968	3.913	1968	2.915	1968	998
1969	3.920	1969	2.799	1969	1.121
1970	3.745	1970	2.654	1970	1.091
1971	3.601	1971	2.611	1971	990
1972	3.647	1972	2.781	1972	866
1973	3.611	1973	2.715	1973	896
1974	3.708	1974	2.806	1974	902
1975	3.621	1975	2.771	1975	850
1976	3.592	1976	2.788	1976	804
1977	3.623	1977	2.826	1977	797
1978	3.766	1978	2.976	1978	790
1979	3.771	1979	3.039	1979	732
1980	3.763	1980	3.048	1980	715
1981	3.790	1981	3.077	1981	713

Totale melkproductie		Levering aan zuivelfabriek		Rechtstreekse verkoop	
	1.000 ton		1.000 ton		1.000 ton
1982	3.804	1982	3.096	1982	709
1983	3.872	1983	3.225	1983	647
1984	3.819	1984	3.089	1984	730
1985	3.796	1985	3.162	1985	634
1986	3.918	1986	3.300	1986	618
1987	3.777	1987	3.159	1987	618
1988	3.637	1988	3.068	1988	569
1989	3.632	1989	3.101	1989	531
1990	3.610	1990	2.988	1990	622
1991	3.543	1991	2.969	1991	574
1992	3.514	1992	2.920	1992	594
1993	3.329	1993	2.882	1993	447
1994	3.344	1994	2.919	1994	425
1995	3.375	1995	2.973	1995	402
1996	3.416	1996	3.021	1996	395
1997	3.213	1997	2.859	1997	354
1998	3.418	1998	3.066	1998	352
1999	3.382	1999	3.025	1999	357
2000	3.425	2000	3.090	2000	335
2001	3.357	2001	3.061	2001	296
2002	3.160	2002	2.890	2002	270
2003	3.127	2003	2.827	2003	300
2004	3.120	2004	2.841	2004	279
2005	3.082	2005	2.823	2005	259
2006	2.917	2006	2.767	2006	150
2007	2.943	2007	2.801	2007	142
2008	2.892	2008	2.753	2008	139
2009	2.996	2009	2.860	2009	136
2010	3.111	2010	2.973	2010	138
2011	3.151	2011	3.013	2011	138
2012	3.116	2012	2.980	2012	136
2013	3.528	2013	3.390	2013	138

Bron: Databank CAG; Eurostat

Vetgehalte melk

	% van gewicht
1950	3,18
1951	3,25
1952	3,25
1953	3,23
1954	3,25
1955	3,25
1956	3,27
1957	3,24
1958	3,25
1959	3,24
1960	3,25
1961	3,29
1962	3,31
1963	3,33
1964	3,33
1965	3,36
1966	3,33
1967	3,31
1968	3,32
1969	3,30
1970	3,33
1971	3,34
1972	3,38
1973	3,38
1974	3,38
1975	3,40
1976	3,41
1977	3,43
1978	3,49
1979	3,50
1980	3,50
1981	3,52

	% van gewicht
1982	3,53
1983	3,57
1984	3,58
1985	3,63
1986	3,70
1987	3,73
1988	3,74
1989	3,81
1990	3,87
1991	3,95
1992	3,96
1993	4,03
1994	4,00
1995	4,02
1996	4,07
1997	4,08
1998	4,11
1999	4,06
2000	4,08
2001	4,10
2002	4,07
2003	4,09
2004	4,14
2005	4,09
2006	4,10
2007	4,07
2008	4,09
2009	4,09
2010	4,10
2011	4,07
2012	4,10
2013	4,09

Bron: Databank CAG; Eurostat

Heffing

	Volume waarop heffing geïnd (miljoen liter) (1)	Franchise (liter)(2)	Bfr./liter overschrijding	Euro/liter overschrijding
1985-1986	-	-	2,1	
1986-1987	-	-	1,6	
1987-1988	-	5.936	13,778	
1988-1989	-	1.685	13,846	
1989-1990	-	6.943	13,846	
1990-1991	-	7.311	15,419	
1991-1992	-	2.347	15,419	
1992-1993	Geen heffing			
1993-1994	Geen heffing			
1994-1995	11,01	13.640	14,987	
1995-1996	21,11	3.075	14,502	
1996-1997	8,58	6.530	14,801	
1997-1998	20,37	4.669	15,017	
1998-1999	5,98	6.500	14,804	
1999-2000	Geen heffing			
2000-2001	Geen heffing			
2001-2002	6,25	15.000		0,367
2002-2003	26,94	6.420		0,367
2003-2004	4,45	13.247		0,367
2004-2005	23,42	5.156		0,343
2005-2006	Geen heffing			
2006-2007	Geen heffing			
2007-2008	Geen heffing			
2008-2009	Geen heffing			
2009-2010	Geen heffing			
2010-2011	Geen heffing			
2011-2012	Geen heffing			
2012-2012	Geen heffing			
2013-2014	Geen heffing			

(1) Alleen volume voor leveringen; volume rechtstreekse verkoop heeft nooit overschrijding gehad

(2) Franchise: extra vrijstelling per producent

Bron: Agentschap voor Landbouw en Visserij

Prijzen

	Richtprijs melk	Interventieprijis boter	Interventieprijis magere melkpoeder
	Bfr./kg.	Euro/ton	Euro/ton
1968-1969	5,15	1.735,00	412,50
1969-1970	5,15	1.735,00	412,50
1970-1971	5,15	1.735,00	412,50
1971-1972	5,45	1.780,00	470,00
1972-1973	5,89	1.800,00	540,00
1973-1974	6,21	1.760,00	660,00
1974-1975	6,71	1.760,00	790,00
1975-1976	7,46	1.946,30	887,00
1976-1977	8,04	2.180,80	901,00
1977-1978	8,56	2.309,50	940,90
1978-1979	8,74	2.357,20	957,80
1979-1980	8,74	2.849,70	1.157,90
1980-1981	9,07	2.916,00	1.324,50
1981-1982	9,90	3.178,40	1.324,50
1982-1983	11,52	3.497,00	1.462,30
1983-1984	12,17	3.578,60	1.496,40
1984-1985	12,73	3.197,00	1.658,80
1985-1986	12,92	3.132,00	1.740,40
1986-1987	13,18	3.132,00	1.740,40
1987-1988	13,38	3.132,00	1.740,40
1988-1989	13,38	3.132,00	1.740,40
1989-1990	13,44	3.008,00	1.740,40
1990-1991	12,97	2.932,80	1.727,30

	Richtprijs melk	Interventieprijis boter	Interventieprijis magere melkpoeder
	Bfr./kg.	Euro/ton	Euro/ton
1991-1992	13,02	2.927,80	1.724,30
1992-1993	13,02	2.927,80	1.724,30
1993-1994	12,65	2.803,30	1.724,30
1994-1995	12,72	2.745,50	1.702,00
1995-1996	12,24	3.282,00	2.055,20
1996-1997	12,24	3.282,00	2.055,20
1997-1998	12,52	3.282,00	2.055,20
1998-1999	12,62	3.282,00	2.055,20
1999-2000	12,50	3.282,00	2.055,20
2000-2001	12,50	3.282,00	2.055,20
2001-2002		3.282,00	2.055,20
2002-2003		3.282,00	2.055,20
2003-2004		3.282,00	2.055,20
2004-2005		3.052,30	1.952,10
2005-2006		2.824,40	1.849,70
2006-2007		2.595,20	1.746,90
2007-2008		2.463,90	1.746,90
2008-2009		2.463,90	1.698,00
2009-2010		2.463,90	1.698,00
2010-2011		2.463,90	1.698,00
2011-2012		2.463,90	1.698,00
2012-2013		2.463,90	1.698,00
2013-2014		2.463,90	1.698,00

Bron : Van Parys K., *Evaluatie van het systeem van melkquota, 2007, bijlage 2-1.*
<http://ec.europa.eu/agriculture/milk-market-observatory/>

Melkquotum

	België	Quotum leveringen	Quotum rechtstreekse verkoop
	1.000 ton	1.000 ton	1.000 ton
1984-1985	3.643,00	3.163,00	480,00
1985-1986	3.611,00	3.161,00	450,00
1986-1987	3.611,00	3.211,00	400,00
1986-1987	3.403,60	3.022,70	380,90
1987-1988	3.326,20	2.945,30	380,90
1988-1989	3.363,80	2.982,90	380,90
1989-1990	3.363,80	2.982,90	380,90
1990-1991	3.292,90	2.919,70	373,20
1991-1992	3.292,90	2.919,70	373,20
1992-1993	3.310,40	2.937,2	373,20
1993-1994	3.310,40	3.077,40	233,10
1994-1995	3.310,40	3.097,60	212,80
1995-1996	3.310,40	3.109,60	200,80
1996-1997	3.310,40	3.125,10	185,30
1997-1998	3.310,40	3.140,70	169,70
1998-1999	3.310,40	3.226,05	84,38
1999-2000	3.310,40	3.234,90	75,53
2000-2001	3.310,40	3.245,04	65,39
2001-2002	3.310,40	3.255,42	55,01
2002-2003	3.310,40	3.266,33	44,10
2003-2004	3.310,40	3.270,84	39,59
2004-2005	3.310,40	3.271,87	38,56
2005-2006	3.326,98	3.287,41	39,58
2006-2007	3.343,53	3.306,01	37,52
2007-2008	3.427,28	3.387,60	39,68
2008-2009	3.461,56	3.423,28	38,28
2009-2010	3.496,17	3.461,11	35,07
2010-2011	3.531,13	3.495,52	35,62
2011-2012	3.566,45	3.529,97	36,47
2012-2013	3.602,03	3.566,81	35,22
2013-2014	3.602,11	3.566,81	35,31

Bron: http://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR01_06/SR01_06_NL.PDF

Melkprijs ⁽¹⁾

	Euro/100 kg.
1969	11,47
1970	11,59
1971	11,94
1972	12,99
1973	13,64
1974	14,39
1975	16,44
1976	17,88
1977	18,57
1978	19,00
1979	19,06
1980	19,16
1981	20,46
1982	23,54
1983	25,98
1984	26,37
1985	26,95
1986	27,13
1987	27,39
1988	29,00
1989	31,24
1990	28,41
1991	27,15

	Euro/100 kg.
1992	27,66
1993	28,03
1994	27,12
1995	27,23
1996	26,64
1997	27,35
1998	27,86
1999	26,55
2000	27,53
2001	29,21
2002	26,50
2003	25,98
2004	27,81
2005	26,47
2006	25,91
2007	32,86
2008	30,90
2009	22,78
2010	29,33
2011	31,94
2012	29,02
2013	35,86

(1) Gemiddelde jaarprijs

Bron: Eurostat, 1969-2000, 3,7% vetgehalte - FOD Economie, AD Statistiek, 2001-2013, 3,8 % vetgehalte

Colofon

Deze publicatie is een gezamenlijk initiatief van het Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (ILVO) en het Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG), met de steun van de Vlaamse overheid.

Onderzoek en tekst

Bert Woestenborghs
Centrum Agrarische Geschiedenis

Vormgeving

Proforma • Vinkendreef 2
3140 Keerbergen • T 015 52 91 10
www.proforma.be

Uitgave

Centrum Agrarische Geschiedenis, Leuven, 2015

Illustratieverantwoording

Boerenbond, Leuven: cover, p. 9, 31, 37, 38, 41, 44.

Collectie Packo, Zedelgem: p. 13.

European Water Partnership, Brussel: p. 33.

KADOC, KU Leuven, Collectie Boerenbond, Technische en redactionele collecties: p. 10, 12, 23, 29.

Ministerie van Economische Zaken Nederland,
Landbouw en Tuinbouw: p. 17, 20.

Shutterstock: p. 21.

Stefaan Ribbens, Drongen: p. 6.

Wettelijk depot
D/2015/11.875/4

